

Διακοινοτικές Επαφές και
Ανταλλαγές στα Ιδρύματα
Ανώτερης και Ανώτατης
Εκπαίδευσης της Κύπρου:
Το δυναμικό τους για
οικοδόμηση εμπιστοσύνης
και συνεργασίας

Γρηγόρης Ιωάννου
Sertac Sonan

PCC ΕΚΘΕΣΗ 8/2019

 PRIO
Cyprus Centre

Οι συγγραφείς

Ο **Γρηγόρης Ιωάννου** είναι κοινωνιολόγος που επί του παρόντος εργάζεται ως Ερευνητικός Συνεργάτης στο Πανεπιστήμιο της Γλασκόβης. Είναι επίσης εξωτερικός εμπειρογνώμονας για το Eurofound στις «Συνθήκες Εργασίας και Αειφόρος Εργασία». Κατέχει πτυχία (πτυχίο και μεταπτυχιακό) από τη Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Λονδίνου (London School of Economics and Political Science – LSE) και από το Πανεπιστήμιο του Γουόργουικ (διδακτορικό). Έχει περισσότερα από δέκα χρόνια επαγγελματικής ερευνητικής πείρας και έχει διεξαγάγει έρευνες που χρηματοδοτούνταν από το κυπριακό Ίδρυμα Προώθησης της Έρευνας (που έχει μετονομαστεί σε Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας), την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ίδρυμα Leverhulme, το Ίδρυμα Friedrich Ebert, το Ευρωπαϊκό Συνδικαλιστικό Ινστιτούτο (ETUI) και το Διεθνές Ερευνητικό Κέντρο PRIO Κύπρου (PCC). Δίδαξε κοινωνικές επιστήμες και επικοινωνίες στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και στο Πανεπιστήμιο Frederick. Η έρευνα του Ιωάννου είναι πολυθεματική και διεπιστημονική και έχει δημοσιεύσει πολλά άρθρα, κεφάλαια βιβλίων εκθέσεις και σχολιασμούς. Οι πρόσφατες δημοσιεύσεις του επικεντρώνονται σε ζητήματα εργοδότησης στο πλαίσιο της κρίσης, στο ρόλο του συνδικαλισμού στην αγορά εργασίας και στη σχέση του με το πολιτικό σύστημα, τα κοινωνικά κινήματα και το πλαίσιο των μέσων, τα πολιτικά ζητήματα της κρίσης, τον αστικό ακτιβισμό και τη σημειωτική του χώρου. Έχει επίσης δημοσιεύσει ένα βιβλίο στην ελληνικά σχετικά με την «κανονικοποίηση της διχοτόμησης της Κύπρου» (Ψηφίδες, 2019) και επίσης συνεπιμελήθηκε έναν τόμο σχετικά με τον λαϊκισμό και τη ριζοσπαστική αριστερά στην Ευρώπη (Routledge, 2019).

Ο **Sertac Sonan** είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Διευθυντής του Κέντρου για κυπριακές και μεσογειακές σπουδές στο Διεθνές Πανεπιστήμιο της Κύπρου. Έχει λάβει πτυχίο στα Οικονομικά από το Πανεπιστήμιο Hacettepe στην Άγκυρα, μεταπτυχιακό στις Διεθνείς Σχέσεις από το Πανεπιστήμιο Ανατολικής Μεσογείου (Αμμόχωστο) και Διδακτορικό στις Πολιτικές Επιστήμες από το Πανεπιστήμιο Duisburg-Essen (Duisburg). Μεταξύ των ερευνητικών του ενδιαφερόντων συμπεριλαμβάνονται οι πολιτικές πελατειακές σχέσεις, η διαφθορά, η σύγκρουση στην Κύπρο και η τουρκοκυπριακή πολιτική και οικονομία. Ο κ. Sonan έχει δημοσιεύσει σε επιστημονικά περιοδικά, όπως τα South European Society and Politics, Mediterranean Politics και Journal of Economic Policy Reform και συνέγραψε από κοινού με άλλους ερευνητές αρκετές εκθέσεις για το ίδρυμα Friedrich Ebert Stiftung. Επίσης συνεισέφερε άρθρα σε επιμελημένους τόμους που έχουν εκδοθεί από τον Edward Elgar και το Ευρωπαϊκό Συνδικαλιστικό Ινστιτούτο. Ο Sonan γράφει το τουρκοκυπριακό τμήμα και συνεισφέρει το τμήμα του κυπριακού προβλήματος στο μηνιαίο ενημερωτικό δελτίο του Ιδρύματος Friedrich-Ebert-Stiftung, για την Κύπρο και είναι μέλος του διοικητικού συμβουλίου του περιοδικού Cyprus Review. Είναι μέλος της Ένωσης Διεθνών Σπουδών (ISA), της Ευρωπαϊκής Κοινοπραξίας για Πολιτική Έρευνα (ECPR), είναι επίσης μεταξύ των ιδρυτών του Κυπριακού Ακαδημαϊκού Διαλόγου (CAD) και του Συνδέσμου Πολιτικών Επιστημών (SBT). Είναι ακόμη μέλος της τεχνικής επιτροπής για την ισότητα των φύλων που δημιουργήθηκε από τους δύο Κύπριους ηγέτες στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για την επανένωσή της Κύπρου.

**ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ ΚΑΙ
ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΑ
ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΚΑΙ ΑΝΩΤΑΤΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ**

**Το δυναμικό τους για οικοδόμηση
εμπιστοσύνης και συνεργασίας**

Γρηγόρης Ιωάννου

Sertac Sonan

Έκθεση 8/2019

Διεθνές Ερευνητικό Ινστιτούτο του Όσλο για την Ειρήνη (PRIO)

Hausmanns gate 7

TΘ 9229 Όσλο

NO-0134 ΟΣΛΟ, Νορβηγία

Τηλ. +47 22 54 77 00

Φαξ +47 22 54 77 01

Ηλεκτρονική διεύθυνση: info@prio.no

Ιστοσελίδα: www.prio.no

Το PRIO ενθαρρύνει τους ερευνητές και τους συνεργάτες του να δημοσιεύουν τις εργασίες τους σε επιστημονικά περιοδικά και βιβλία, όπως και στη σειρά εκθέσεων, ανακοινώσεων και ενημερωτικών δελτίων του Ινστιτούτου. Κατά την ετοιμασία των δημοσιεύσεων αυτών, το Ινστιτούτο ασκεί ένα βασικό ποιοτικό έλεγχο, αλλά το ίδιο δεν υιοθετεί δική του άποψη γύρω από πολιτικά προβλήματα. Ενθαρρύνουμε τους ερευνητές να συμμετέχουν ενεργά σε δημόσιες συζητήσεις και τους δίνουμε πλήρη ελευθερία γνώμης. Επομένως, η ευθύνη και η αναγνώριση για τις υποθέσεις εργασίας, τις θεωρίες, τα ευρήματα και τις απόψεις που εκφράζονται στις εκδόσεις μας ανήκουν στους συγγραφείς.

© Peace Research Institute Oslo (PRIO), 2019

Προστατεύονται όλα τα δικαιώματα. Απαγορεύεται η αναπαραγωγή, η αποθήκευση σε οποιοδήποτε σύστημα. Απαγορεύεται η ολική ή μερική αναπαραγωγή, μηχανική αποθήκευση, ή καθ' οιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοτυπία, εκτύπωση) χρήση του χωρίς τη γραπτή άδεια του κατόχου ή των κατόχων δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

ISBN 978-82-343-0112-4 (ψηφιακή μορφή)

ΤΔΒΚ: Η Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου (ΤΔΒΚ) είναι αναγνωρισμένη μόνο από την Τουρκική Δημοκρατία. Παρόλο που για την Τουρκία και τους Τουρκοκύπριους ο Μουσταφά Ακιντζί είναι ο Πρόεδρος της ΤΔΒΚ, η διεθνής κοινότητα τον θεωρεί ηγέτη της κοινότητας των Τουρκοκυπρίων. Αφού η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας παραμένει η διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση του συνόλου του νησιού, ολόκληρο το νησί θεωρείται μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εντούτοις, το κοινοτικό κεκτημένο έχει ανασταλεί στη βόρεια Κύπρο εν αναμονή της πολιτικής λύσης του κυπριακού προβλήματος (βλ. Πρωτόκολλο αρ. 10 της Συνθήκης Προσχώρησης).

Παραγωγή και Σχεδιασμός εξωφύλλου: Crystal Graphics

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ</i>	<i>3</i>
<i>ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΝΩΤΕΡΗ ΚΑΙ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΔΥΟ ΠΛΕΥΡΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΤΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ</i>	<i>7</i>
<i>ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ: ΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ ΩΣ ΧΩΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ</i>	<i>13</i>
<i>ΕΠΑΦΕΣ, ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΚΑΙ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ</i>	<i>17</i>
<i>ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ, ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ</i>	<i>23</i>
<i>ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ</i>	<i>25</i>
<i>ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ</i>	<i>35</i>
<i>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΟΜΕΝΑ ΒΗΜΑΤΑ</i>	<i>41</i>
<i>ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ</i>	<i>42</i>

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Τα Ιδρύματα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνία και την οικονομία της διαιρεμένης Κύπρου. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, και στη βόρεια και στη νότια Κύπρου τα πανεπιστήμια έχουν αυξήσει το μέγεθος και τον αριθμό τους με γοργούς ρυθμούς. Οι ακαδημαϊκοί που εργάζονται στα 40 πανεπιστήμια και στα πολύ περισσότερα κολέγια αριθμούν τώρα αρκετές χιλιάδες, ενώ ο φοιτητικός πληθυσμός που υπερβαίνει τις 140.000 περιλαμβάνει όχι μόνο ντόπιους φοιτητές, αλλά και φοιτητές από το εξωτερικό. Τα περισσότερα από αυτά τα ιδρύματα είναι ιδιωτικά και χρησιμοποιούν την αγγλική γλώσσα ως γλώσσα διδασκαλίας για τα περισσότερα από τα προγράμματά τους. Παρόλο που οι εγγύτερες σχέσεις τους είναι κατά κύριο λόγο με την Ελλάδα και την Τουρκία αντίστοιχα, τα Ιδρύματα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης και στις δύο πλευρές καλλιεργούν μία διεθνή προοπτική, όχι μόνο όσον αφορά την προσέλκυση φοιτητών από το εξωτερικό αλλά επίσης και σε σχέση με τη δικτύωση και τις συμμαχιών με άλλα πανεπιστήμια, τη χορήγηση και τη συμμετοχή σε διεθνή συνέδρια, την προώθηση ανταλλαγών φοιτητών και ακαδημαϊκών και γενικά τη δημόσια εικόνα τους. Ταυτόχρονα, οι διακοινοτικές επαφές και ανταλλαγές εντός των Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης και μεταξύ των αντίστοιχων στις δύο κοινότητες, παραμένουν αμελητέες.

Από ιστορικής άποψης, όχι μόνο κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας, αλλά και κατά την περίοδο μετά την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας (ΚΔ), η συνεργασία και οι επαφές στον τομέα της εκπαίδευσης ήταν περιορισμένες. Το Διδασκαλικό Κολέγιο που ιδρύθηκε το 1937 κατά τη διάρκεια της Αγγλοκρατίας στη Μόρφου, ήταν το πρώτο και μόνο δικοινοτικό Ίδρυμα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Κύπρο. Το κολέγιο αυτό προσέφερε «διετή εκπαίδευση για δασκάλους στην αγγλική γλώσσα και για Έλληνες και για Τούρκους και οι απόφοιτοι εργάζονταν ως δάσκαλοι δημοτικής εκπαίδευσης».¹ Οι διευθυντές της ακαδημίας ήταν Βρετανοί, ενώ στο διδακτικό προσωπικό περιλαμβάνονταν Βρετανοί, όπως επίσης και Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι.² Κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας δεν υπήρχαν άλλα Ιδρύματα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης, παρόλο που η ιδέα της ίδρυσης ενός βρετανικού πανεπιστημίου συζητήθηκε σοβαρά κατά τη δεκαετία του 1930 (Persianis 2003). Μετά τις πρώτες διακοινοτικές συγκρούσεις, το 1958, το κολέγιο έπαυσε να είναι δικοινοτικό, όπως

¹ Βλ. <http://education.stateuniversity.com/pages/338/Cyprus-EDUCATIONAL-SYSTEM-OVERVIEW.html>

² <http://www.aoa.edu.tr/tarihce.html>

συνέβη και με πολλά δικοινοτικά ιδρύματα και οργανώσεις, και η κάθε κοινότητα άρχισε να εκπαιδεύει τους δασκάλους της στη γλώσσα της³ ή να εισάγει δασκάλους από την Ελλάδα και την Τουρκία.

Το 1968, η κυβέρνηση της ΚΔ – που δεν ήταν πλέον δικοινοτική, αλλά στην πραγματικότητα υπό ελληνοκυπριακή διοίκηση, καθώς οι τελευταίοι Τουρκοκύπριοι αξιωματούχοι στο δικαστικό σώμα επίσης πείστηκαν ώστε να έχουν φύγει μέχρι το 1967 – «σε συνεργασία με το πρόγραμμα ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (Ειδικό Ταμείο) και μέσω της UNESCO» δημιουργήθηκε το Ανώτατο Τεχνολογικό Ινστιτούτο (ΑΤΙ) «για να καταρτίζει υψηλού επιπέδου τεχνικούς και υπομηχανικούς ικανούς να εργάζονται με μηχανικούς». Δεδομένου ότι το Ινστιτούτο σχεδιάστηκε ως «δικοινοτικό», επιλέχθηκε ως μέσο διδασκαλίας η αγγλική γλώσσα (Cyprus To-Day στο Dedecay 1993, 123). Σύμφωνα με μία μαρτυρία, το 1974 «20% όλου του προσωπικού και των φοιτητών του ήταν Τουρκοκύπριοι» (Sprydakis στο Dedecay 1993, 92). Εντούτοις, είναι δύσκολο να καθοριστεί σε ποιο βαθμό το ΑΤΙ λειτουργούσε πραγματικά ως μοντέλο δικοινοτικής συνεργασίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Δεδομένης της πολιτικής ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων κατά την περίοδο αυτή, και ενώ τόσο πολλοί Τουρκοκύπριοι ζούσαν σε γκέτο, είναι πολύ πιθανό ότι ήταν ελληνοκυπριακό Ινστιτούτο που κυριαρχούνταν από την ελληνοκυπριακή πλειοψηφία, στην οποία επίσης συμμετείχε μία τουρκοκυπριακή μειοψηφία. Ο Dedecay σημειώνει ότι δίδασκαν σε αυτό το ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης τρεις Τουρκοκύπριοι καθηγητές (με ειδική άδεια από τις τουρκοκυπριακές παραστρατιωτικές αρχές) και αναφέρει μία επιστολή στην οποία ένας Τουρκοκύπριος αξιωματούχος υπεύθυνος για την παιδεία σημειώνει ότι οι Τουρκοκύπριοι φοιτητές στην πλειοψηφία τους δεν ωφελήθηκαν ιδιαίτερα από το ΑΤΙ (Dedecay 1993).

Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη του εθνικισμού και στην προώθηση των εθνοτικών συγκρούσεων στην Κύπρο γενικά στις κοινωνικές επιστήμες θεωρείται αναμφισβήτητος. Η παιδεία αποτελούσε τομέα-κλειδί μέσω του οποίου αναπτύσσονταν και πολιτικοποιούνταν οι εθνοτικές ταυτότητες των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων κατά τη σύγχρονη εποχή (Bryant 2004). Οι διανοούμενοι και οι ιδεολόγοι του έθνους έλεγχαν τα εκπαιδευτικά συστήματα των αντίστοιχων κοινοτήτων τους και επέβλεπαν τη δυναμική της σύγκρουσης ενώ αυτή η δυναμική εκτυλισσόταν στην πολιτική σφαίρα (Kitromilides 1977 και 1979· Pavlou 2015). Ο εθνικισμός δόμησε την κυπριακή μετα-αποικιακή μετάβαση και, σε συνδυασμό με τους ευρύτερους περιφερειακούς και παγκόσμιους ανταγωνισμούς συμπεριλαμβανομένων των εξωτερικών παρεμβάσεων, οδήγησε στην εκ των πραγμάτων διαίρεση του νησιού μέχρι το 1974 (Attalides 1979).

Οι δύο κοινότητες ακολούθησαν ολοκληρωτικά χωριστά μονοπάτια από το 1974 και εξής με την Κυπριακή Δημοκρατία που βρίσκεται υπό τον έλεγχο των Ελληνοκυπρίων να επικεντρώνεται στην ενίσχυση της οικονομίας της (Christodoulou 1992). Η τουρκοκυπριακή

³ <http://www.aoa.edu.tr/tarihce.html>

κοινότητα που τώρα είναι ενωμένη στο βόρειο τμήμα του νησιού, το 1983 αυτοανακηρύχθηκε ως η Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου (ΤΔΒΚ). Ως εκ τούτου, ο βορράς της Κύπρου απομονώθηκε και συνεχίζει να μην αναγνωρίζεται, εκτός από την Τουρκία, και χαρακτηρίζεται από μία λιμνάζουσα οικονομία που εξαρτάται από την Τουρκία. Παρόλο που το 1977 και το 1979 έκλεισαν δύο υψηλού επιπέδου συμφωνίες για μία διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία ως το πλαίσιο μιας μελλοντικής λύσης, μικρή πρόοδος έχει υπάρξει στις διαπραγματεύσεις έκτοτε. Η ιδέα της «ενιαίας Κύπρου» σε γενικές γραμμές ήταν και παραμένει αδύναμη στην κεντρική πολιτική σκηνή των δύο πλευρών, με τον εθνο-κεντρισμό και τον εθνικισμό να διαμορφώνουν τα αντίστοιχα πολιτικά συστήματα (Kizilyurek 1990). Συνεπώς, η ζώνη κατάπαυσης του πυρός λειτουργήσε ως «νεκρή ζώνη», που σε μεγάλο βαθμό αντηχεί σε κάθε πλευρά τη δική της φωνή και θόρυβο (Paradakís 2005). Από το 2003, εντούτοις, έχουν κερδίσει σημαντικό έδαφος στον βορρά ένας τρόπος σκέψης που δείχνει μεγαλύτερη συμφιλωτική διάθεση και ένα όραμα επανένωσης.

Το άνοιγμα αρκετών σημείων διέλευσης από το 2003 επέτρεψε την ελεγχόμενη διακίνηση ατόμων πάνω από τη διαχωριστική γραμμή και βοήθησε την ενίσχυση των δικοινοτικών επαφών που είχαν ήδη αναπτυχθεί (κατά τη δεκαετία του 1990) σε ένα περιθωριακό τμήμα της κυπριακής κοινωνίας. Στο επίπεδο των διαπραγματεύσεων, η συνολικότερη πρόοδος έγινε υπό τη μορφή του Σχεδίου Ανάν που, όμως στην τελευταία του εκδοχή απορρίφθηκε από τη συντριπτική πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων (76%) και έγινε αποδεκτό από την πλειοψηφία των Τουρκοκυπρίων (65%) στα χωριστά ταυτόχρονα δημοψηφίσματα που έλαβαν χώρα τον Απρίλιο του 2004. Οι ελίτ, ειδικότερα στην ελληνοκυπριακή κοινότητα ήταν και παραμένουν σε μεγάλο βαθμό διστακτικές όσον αφορά την προοπτική μίας συνολικής συμφωνίας που να περιλαμβάνει διαμοιρασμό της εξουσίας σε ένα διζωνικό, δικοινοτικό ομόσπονδο πλαίσιο (Yakinthou 2009). Πρόοδος επιτεύχθηκε κατά τις διαπραγματεύσεις του 2009 μεταξύ Χριστόφια και Ταλάτ και συνεχίστηκε στις διαπραγματεύσεις των Αναστασιάδη – Ακιντζί την περίοδο 2015-2017, αλλά τελικά η διαδικασία κατέρρευσε ακόμη μία φορά το 2017 κατά τη δεύτερη Διάσκεψη για την Κύπρο τον Ιούλιο του 2017 στο Κραν Μοντανά (Ioannou και Charalambous 2016, 2017· Ioannou 2017).

Η κοινή γνώμη παραμένει διαιρεμένη και στις δύο πλευρές, με ένα μέρος της να επιθυμεί μία ειρηνευτική συμφωνία στις γραμμές που έχουν συμφωνηθεί από τις δύο ηγεσίες, και ένα άλλο μέρος της να επιθυμεί τη συνέχιση του στάτους κβο. Οι διακοινοτικές επαφές αποτελούν συνηθισμένο γεγονός για μικρό μέρος της κυπριακής κοινωνίας. Σύμφωνα με μία πρόσφατη έρευνα των Deniz Yücel και Χάρη Ψάλτη, «μόνο 33% των Τουρκοκυπρίων και των Ελληνοκυπρίων έχουν επαφές με την άλλη κοινότητα» (στο Aygün 2018). Η πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων δεν αλληλεπιδρούν, καθώς η συνεχιζόμενη πολιτική σύγκρουση θέτει σε όλα τα επίπεδα εμπόδια στη συνεργασία. Τα εκπαιδευτικά συστήματα στις δύο κοινότητες διατηρούν και αναπαράγουν εθνοκεντρικές στάσεις και τρόπους σκέψης, ενώ τα μέσα ενημέρωσης φιλτράρουν τις ειδήσεις μέσα από τον φακό της πολιτικής σύγκρουσης και με αυτό τον τρόπο συντηρούν τις προκαταλήψεις, τις αρνητικές στάσεις και τις

επιφυλάξεις προς τις διακοινοτικές επαφές και συζητήσεις (Christophorou, Sahin και Pavlou 2010). Τα επίπεδα διακοινοτικής εμπιστοσύνης παραμένουν σχετικά χαμηλά, δημιουργώντας συνεπώς έναν φαύλο κύκλο έλλειψης εμπιστοσύνης, προκαταλήψεων και περιορισμένων επαφών.

Αυτή η έκθεση αρχικά θα χαρτογραφήσει το πεδίο των κυπριακών Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης και από τις δύο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής, και στη συνέχεια θα συνοψίσει τη σχετική βιβλιογραφία για τα πανεπιστήμια ως χώρους συνεργασίας. Κατά συνέπεια, σημειώνονται ορισμένες περιστάσεις και ορισμένα παραδείγματα ακαδημαϊκής συνεργασίας στην Κύπρο, και σκιαγραφούνται αναλυτικά τα ερευνητικά ερωτήματα και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε σε αυτή την έκθεση. Το κεφάλαιο 6 παρουσιάζει τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας και συζητά τα εμπόδια, τις ευκαιρίες και τις δυνατότητες που εμφανίζονται, ενώ το κεφάλαιο 7 παρουσιάζει μία σειρά από προτάσεις πολιτικής πριν το συμπέρασμα της Έκθεσης.

ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΝΩΤΕΡΗ ΚΑΙ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΔΥΟ ΠΛΕΥΡΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΤΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ

Νότος

Υπάρχουν τρία δημόσια πανεπιστήμια και πέντε ιδιωτικά πανεπιστήμια που είναι εγγεγραμμένα και αδειοδοτημένα στις περιοχές που βρίσκονται κάτω από τον έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας (ΚΔ) και έναν φοιτητικό πληθυσμό που υπολογίζεται στις 50.000. Το πρώτο πανεπιστήμιο που ιδρύθηκε στην ΚΔ ήταν το Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΠΚ) το 1992. Παρόλο που είχε εγκριθεί η δημιουργία του από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, υπήρχαν αρκετές ενστάσεις και ανησυχίες αναφορικά με την αποδυνάμωση του δεσμού με την Ελλάδα, τον κύριο προορισμό των Ελληνοκυπρίων για σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Όλα τα ανωτέρω καθυστέρησαν την ίδρυση του ΠΚ, που τελικά υιοθέτησε την ελληνική ως κύρια γλώσσα του (επίσης και την τουρκική, αλλά μόνο στα χαρτιά). Το ΠΚ αναπτύχθηκε σταδιακά, αυξάνοντας τακτικά τον αριθμό των τμημάτων του και των προγραμμάτων σπουδών. Επιπρόσθετα, τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να χρησιμοποιεί την αγγλική ως γλώσσα διδασκαλίας παρόλο που παραμένει περιθωριακή. Η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών είναι Ελληνοκύπριοι και μία μειοψηφία είναι Ελλαδίτες, και όλοι τους έχουν εισαχθεί με εθνικές εξετάσεις. Το ΠΚ δημιουργήθηκε ως ένα κλασικό κρατικό πανεπιστήμιο, που υιοθέτησε στοιχεία από διαφορετικά συστήματα, όπως είναι το γερμανικό, το ελληνικό και το αμερικανικό.

Επιπρόσθετα, ιδρύθηκε ένας αυξανόμενος αριθμός ιδιωτικών κολεγίων, τα οποία αρχικά προσέφεραν διετή διπλώματα σε τεχνικούς τομείς αλλά σταδιακά – μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990 – εξελίχθηκαν σε τριετή και τεταρτοετή κολέγια που συνεργάζονταν με πανεπιστήμια του εξωτερικού. Το 2006, τα τρία μεγαλύτερα ιδιωτικά κολέγια έλαβαν επίσημως άδεια να αναγνωριστούν ως πανεπιστήμια. Το Intercollege έγινε το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, το Cyprus College έγινε το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου και το Frederick Institute of Technology έγινε το Πανεπιστήμιο Frederick. Αυτά τα τρία ιδιωτικά πανεπιστήμια, καθώς είναι περισσότερο ευθυγραμμισμένα προς την αγορά εργασίας και επικεντρώνονται στη διδασκαλία αντί στην έρευνα και στις εφαρμοσμένες επιστήμες και λιγότερο στις θεωρητικές, χρησιμοποιούν την αγγλική ως την κύρια γλώσσα διδασκαλίας, παρόλο που επίσης διαθέτουν αρκετά προγράμματα σπουδών στην ελληνική, όπως επίσης και ορισμένα δίγλωσσα προγράμματα.

Δύο επιπλέον δημόσια πανεπιστήμια ιδρύθηκαν στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, που χρησιμοποιούν την ελληνική ως την κύρια γλώσσα διδασκαλίας και επανδρώνονται στη

συντριπτική τους πλειοψηφία με πανεπιστημιακούς από την Ελλάδα. Το 2002, ιδρύθηκε το Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου το οποίο είχε ως πρότυπό του τα βρετανικά και ελλαδικά αντίστοιχα πανεπιστήμια και ειδικεύεται στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και στις μεταπτυχιακές σπουδές. Το 2004, δημιουργήθηκε ένα τρίτο δημόσιο πανεπιστήμιο στη Λεμεσό, που ενέγραψε τους πρώτους φοιτητές του το ακαδημαϊκό έτος 2007-2008. Το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΤΕΠΑΚ) αρχικά πήρε το προσωπικό και τους φοιτητές του δημόσιου κολεγίου ΑΤΙ, που είχε καταργηθεί. Εντούτοις, σύντομα μετατράπηκε σε ένα πλήρως ανεπτυγμένο πανεπιστήμιο που ακολουθεί τις κατευθυντήριες γραμμές του ΠΚ όσον αφορά την οργάνωση και την έμφαση που τίθεται στην έρευνα. Όμως, όσον αφορά τα προγράμματα σπουδών, το ΤΕΠΑΚ μπορεί να συγκριθεί περισσότερο με τα ιδιωτικά πανεπιστήμια, στο βαθμό που είναι στραμμένο προς την αγορά και επικεντρώνεται στις εφαρμοσμένες επιστήμες.

Στις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας, δόθηκε άδεια από την ΚΔ σε δύο ακόμη ιδιωτικά πανεπιστήμια: στο Νεάπολις στην Πάφο και στο UCLAN στην Πύλα της Λάρνακας, ως παράρτημα του Πανεπιστημίου του Κεντρικού Λάνκαστερ από το ΗΒ. Πρόκειται για μικρότερα αλλά αναπτυσσόμενα πανεπιστήμια με λιγότερα προγράμματα σπουδών στραμμένα ακόμη περισσότερο προς την αγορά εργασίας και τις ειδικές ανάγκες των τομέων στους οποίους δραστηριοποιούνται. Το Νεάπολις χρησιμοποιεί και την ελληνική και την αγγλική ως γλώσσα διδασκαλίας, ενώ το UCLAN χρησιμοποιεί μόνο την αγγλική. Σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της ΚΔ μέχρι το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016 φοιτούσαν σε ελληνοκυπριακά πανεπιστήμια 32.817 φοιτητές, ενώ ακόμη 7.530 σπουδάζαν σε κολέγια.

Βορράς

Από το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019, υπάρχουν 32 πανεπιστήμια στο βόρειο τμήμα της Κύπρου. 19 από αυτά είναι ενεργά, ενώ άλλα 13 έχουν λάβει άδειες για ίδρυση πανεπιστημίου και επί του παρόντος βρίσκονται σε διάφορα στάδια της ανάπτυξής τους. Δύο από αυτά τα πανεπιστήμια, το Eastern Mediterranean University (EMU) [Πανεπιστήμιο της Ανατολικής Μεσογείου] και το European University of Lefke (EUL, ιδρύθηκε το 1989) [Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο της Λεύκας] θεωρούνται δημόσια πανεπιστήμια υπό την έννοια ότι το Υπουργείο Παιδείας διορίζει το διοικητικό συμβούλιό τους. Στην πράξη, εντούτοις, σε μεγάλο βαθμό, τα διδάκτρα των φοιτητών χρηματοδοτούν τις καθημερινές λειτουργίες τους – όχι τα δημόσια κεφάλαια. Παρομοίως, το Middle Eastern Technical University [Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο της Μέσης Ανατολής] – Πανεπιστημιούπολη Βόρειας Κύπρου, και το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης – Βόρεια Κύπρος είναι παραρτήματα τουρκικών δημόσιων πανεπιστημίων. Αξίζει να σημειωθεί ότι όλα τα πανεπιστήμια, ιδιωτικά και δημόσια κάποια στιγμή έλαβαν ή ακόμη λαμβάνουν χρηματοδότηση από την Τουρκία για την υλική τους υποδομή, π.χ. εργαστήρια και εξοπλισμό, όπως επίσης και διεθνή προώθηση και έξοδα πιστοποίησης. Επιπρόσθετα, τα πανεπιστήμια επιδοτούνται με διάφορους τρόπους, συμπεριλαμβανομένων των φοροαπαλλαγών.

Το EMU θεωρείται το πρώτο τουρκοκυπριακό πανεπιστήμιο, επειδή, παρόλο που ιδρύθηκε επισήμως ως πανεπιστήμιο το 1986, οι απαρχές του βρίσκονται στο Ανώτατο Ινστιτούτο Τεχνολογίας που δημιουργήθηκε το 1979 με την υποστήριξη της Αμερικανικής Υπηρεσίας Διεθνούς Ανάπτυξης (USAID), μέσω του γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και την Ισλαμική Αναπτυξιακή Τράπεζα. Η υποστήριξη διασφαλίστηκε από τον Onay Fadil Demirciler (πρώην καθηγητή στο Ανώτερο Τεχνολογικό Ινστιτούτο), που υποστήριξε ότι οι Τουρκοκύπριοι δεν είχαν πλέον πρόσβαση σε αυτό το ινστιτούτο και δεδομένου ότι αρχικά ήταν ένα δικοινοτικό έργο, θα ήταν δίκαιο να παρασχεθεί αντίστοιχη υποστήριξη στην τουρκοκυπριακή πλευρά.⁴ Δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία στη βιβλιογραφία για την αντίδραση των Ελληνοκυπρίων στην πρότασή του. Εντούτοις, καθώς αυτό είχε γίνει πριν τη μονομερή ανακήρυξη της ανεξαρτησίας (που έλαβε χώρα στις 15 Νοεμβρίου 1983), ήταν πιθανότερα ευκολότερο εκείνη την εποχή να παρακαμφθεί το ζήτημα του καθεστώτος λειτουργίας του.

Αυτό το ινστιτούτο αρχικά προσέφερε τριετή προγράμματα στους τομείς των πολιτικών μηχανικών, των ηλεκτρολόγων μηχανικών και των μηχανολόγων μηχανικών (EMU History 2018). Το 1984, τα προγράμματα αυτά επεκτάθηκαν σε προγράμματα τεσσάρων ετών και το 1985, μετά από μία συμφωνία μεταξύ της τουρκικής και της τουρκοκυπριακής κυβέρνησης, έγιναν τα πρώτα βήματα για την ίδρυση του (EMU History 2018). Το EMU και τα άλλα ιδιωτικά πανεπιστήμια που σύντομα το ακολούθησαν, σχεδιάστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να προσελκύσουν πανεπιστημιακούς φοιτητές από την Τουρκία, όπου οι δυνατότητες των πανεπιστημίων ήταν περιορισμένες και συνεπώς η εισαγωγή ήταν αρκετά ανταγωνιστική. Κατά συνέπεια, ήταν πολύ σημαντικό να διασφαλιστεί από την αρχή ότι τα προγράμματα σπουδών και τα διπλώματα / πτυχία που παρέχονταν από τα τουρκοκυπριακά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης αναγνωρίζονταν από το ΥÖK (Τουρκικό Συμβούλιο Ανώτατης Εκπαίδευσης της Τουρκίας) (İnanç 2007, 117). Δεδομένου ότι σχεδιάστηκαν προκειμένου να προσελκύουν επίσης φοιτητές από το εξωτερικό, όλα τα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια έχουν υιοθετήσει την αγγλική ως μέσο διδασκαλίας, παρόλο που επίσης προσφέρουν προγράμματα στην τουρκική. Παραδείγματος χάριν, οι σχολές της Νομικής και των Παιδαγωγικών, όπως επίσης και η Σχολή Δικαστών και οι σχολές των επαγγελματιών Υγείας προσφέρουν την πλειονότητα των προγραμμάτων τους στην τουρκική.

Σύμφωνα με την Akile Bke, εκπρόσωπο τύπου του YÖDAK (Συμβούλιο Σχεδιασμού, Αξιολόγησης, Πιστοποίησης και Συντονισμού Ανώτατης Εκπαίδευσης), τη ρυθμιστική αρχή των τουρκοκυπριακών Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης, τον Ιούλιο υπήρχαν περίπου 101.000 φοιτητές που ήταν εγγεγραμμένοι στα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια, από τους οποίους 55.879 ήταν από την Τουρκία, 13.383 από τη βόρεια Κύπρο και 31.749 από 136 διαφορετικές χώρες (Bke 2018). Με άλλα λόγια, μόλις 13.3% αυτών των φοιτητών προέρχονταν από την Κύπρο. Όπως το έθεσε μία πρόσφατη μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας,

⁴ Οι συγγραφείς θα ήθελαν να ευχαριστήσουν τον Tahir Çelik, πρώην εκπρόσωπο τύπου του YÖDAK και μέλος του προσωπικού στο Ανώτερο Τεχνολογικό Ινστιτούτο και το EMU που το διαδέχθηκε, για τη συνεισφορά του.

λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος του πληθυσμού φοιτητών από το εξωτερικό και τον συνολικό πληθυσμό της χώρας, το τουρκοκυπριακό «σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης μπορεί να θεωρηθεί το μεγαλύτερο και πιο διεθνοποιημένο σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης στον κόσμο» (Arnhold et al. 2016).

Οι Τούρκοι φοιτητές εισέρχονται στα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια μέσω κεντρικών εισαγωγικών εξετάσεων, ενώ τα πανεπιστήμια καθορίζουν τα δικά τους κριτήρια εισαγωγής για τους Τουρκοκύπριους και τους ξένους φοιτητές. Το ακαδημαϊκό προσωπικό που εργάζεται στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης στον Βορρά αριθμεί 4.529 εργαζόμενους, από τους οποίους 2.309 διαθέτουν διδακτορικά (Büke 2018). Σύμφωνα με μία έκθεση που ανατέθηκε από το Εμπορικό Επιμελητήριο, περίπου τα δύο τρίτα του ακαδημαϊκού προσωπικού προέρχονται από την Τουρκία (Gökçekuş et al. 2016, 18).

Ο πανεπιστημιακός τομέας κυριαρχείται από πέντε μεγάλα πανεπιστήμια. Το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 (όταν λειτουργούσαν 17 πανεπιστήμια και το πιο πρόσφατο έτος για το οποίο υπάρχουν στοιχεία), ποσοστό μεγαλύτερο του 91% των φοιτητών που σπουδάζουν σε τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια ήταν εγγεγραμμένοι σε ένα από τα πέντε μεγαλύτερα πανεπιστήμια, ήτοι στο Πανεπιστήμιο της Εγγύς Ανατολής (NEU, που ιδρύθηκε το 1988), στο EMU, στο Αμερικανικό Πανεπιστήμιο της Κερύνειας (GAU, που ιδρύθηκε το 1985), στο Διεθνές Πανεπιστήμιο Κύπρου (CIU, που ιδρύθηκε το 1997) και στο EUL (State Planning Organization 2017). Από το 2017, το συνολικό μερίδιο των πανεπιστημίων στη συνολική εργοδότηση αντιστοιχούσε περίπου σε 7% (Büke 2018b). Η συνολική συνεισφορά του τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης στο ισοζύγιο πληρωμών στην τουρκοκυπριακή οικονομία υπολογίστηκε στα 766 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ το 2017 – λιγότερα από ό,τι του τουρισμού που συνεισέφερε 865 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ το 2017, αλλά πολύ περισσότερα από τις εξαγωγές, που αντιστοιχούσαν σε 106 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ (Kendirici et al. 2018, 37).

Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια είναι η απουσία αναγνώρισης της ΤΔΒΚ, επειδή κάτι τέτοιο σημαίνει ότι αποκλείονται από μεγάλες ευρωπαϊκές και διεθνείς πλατφόρμες. Προκειμένου να παρακάμψουν αυτό το πρόβλημα, έχουν αναπτύξει διάφορες στρατηγικές. Μία από αυτές είναι η εγγραφή μέσω της Τουρκίας. Ένα συγκεκριμένο παράδειγμα είναι το ακόλουθο: προτεραιότητα για τα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια είναι το να είναι μέλη της Διεθνούς Ένωσης Πανεπιστημίων (IAU) (επίσημου εταίρου της UNESCO), επειδή σε ορισμένες χώρες από τις οποίες συγκεντρώνουν φοιτητές, είναι απαραίτητη η ιδιότητα του μέλους της IAU ώστε «να παρέχεται εξίσωση και αναγνώριση διπλωμάτων» (Arslan and Guven 2007, 6). Όταν δεν ήταν σε θέση να εισαχθούν στην IAU ως ιδρύματα των οποίων η έδρα βρίσκεται στην Κύπρο, πέντε από αυτά έγιναν μέλη ως ιδρύματα από την Τουρκία.

Τα τουρκοκυπριακά Ιδρύματα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης επίσης αποκλείονται από τον Ευρωπαϊκό Εκπαιδευτικό Χώρο και τη Διαδικασία της Μπολόνιας. Για να επαναλάβουμε τους Arslan και Guven, «τον Ιανουάριο του 2007, οι αρχές στη Βόρεια Κύπρο υπέβαλαν αίτηση για να ενταχθούν στη Διαδικασία της Μπολόνιας και απαίτησαν συμπερίληψη των 5 πανεπιστημίων, και των 40.000 πανεπιστημιακών φοιτητών που σπουδάζουν στη Βόρεια Κύπρο στον

Ευρωπαϊκό Χώρο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (EXTE)» (αυτόθι). Είναι αυτονόητο ότι η ΚΔ μπλοκάρισε αυτή τη διαδικασία. Ο εκείνη την περίοδο εκπρόσωπος τύπου του ΥÖDAK, Tahir Çelik, που ενορχήστρωσε αυτές τις προσπάθειες, ανέφερε ότι τους προσφέρθηκε η ευκαιρία να ενταχθούν στη διαδικασία της Μπολόνιας ως τμήμα της ΚΔ. Εντούτοις, πρόσθεσε ότι «την εποχή που οι δύο κοινότητες διαπραγματεύονταν μια ομοσπονδιακή εταιρική σχέση βασισμένη στην πολιτική ισότητα των δύο πλευρών, κάτι τέτοιο δεν αποτελούσε αποδεκτή προσφορά». Ο Çelik πρόσθεσε επίσης ότι δεν περίμενε να γίνει αποδεκτή, καθώς αυτό θα ήταν δυνατό μόνο για αναγνωρισμένες χώρες, αλλά ότι αυτή η προσπάθεια τουλάχιστον αύξησε την ορατότητα των τουρκοκυπριακών πανεπιστημίων.

Παρόλο που δεν αποτελούν επισήμως μέρος της διαδικασίας της Μπολόνιας, τα περισσότερα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια «ενδιαφέρονται για τη διαδικασία και έχουν ως ένα βαθμό διαμορφώσει τη λειτουργία τους σύμφωνα με τη διαδικασία της Μπολόνιας» (Arnhold et al. 2016, 18), και, παραδείγματος χάριν, έχουν υιοθετήσει το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς Διδακτικών Μονάδων (ECTS). Επίσης δίνουν προτεραιότητα στο να λαμβάνουν πιστοποίηση και αναγνώριση από διάφορα ανεξάρτητα, διεθνή όργανα και έχουν διασφαλίσει πιστοποίηση από ιδρύματα, όπως η Επιτροπή Πιστοποίησης για τη Μηχανική του ABET, το Edexcel, το Ίδρυμα για Διεθνή Πιστοποίηση της Διοίκησης Επιχειρήσεων (FIBBA) και το Εθνικό Κέντρο Ενημέρωσης περί Αναγνώρισης του ΗΒ.

Όπως σημειώθηκε στην προαναφερθείσα μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας, τα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια επικεντρώνονται στη διδασκαλία «εις βάρος των άλλων δύο πυλώνων των πανεπιστημίων» και το ακαδημαϊκό προσωπικό «αναμένεται κυρίως να διδάσκει, επιτρέποντας πολύ λίγο χρόνο για άλλες δραστηριότητες» (Arnhold et al. 2016, 19). Επιπρόσθετα, υπάρχουν λίγες πιθανότητες χρηματοδότησης για έρευνα «με την εξαίρεση των επιδοτήσεων από το Συμβούλιο της Επιστημονικής και Τεχνολογικής Έρευνας της Τουρκίας [TÜBİTAK]» (αυτόθι), και ενός έργου που υποστηρίζει τα προγράμματα επιστημονικής και τεχνολογικής έρευνας των πανεπιστημίων και προσφάτως εγκαινιάστηκε από το Γραφείο Οικονομικής Ανάπτυξης και Συνεργασίας της Πρεσβείας της Τουρκίας στη Λευκωσία τον Οκτώβριο του 2018.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ: ΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ ΩΣ ΧΩΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η ειρήνη ως έννοια που ορίζεται με θετικούς όρους – όχι απλώς η συνύπαρξη και η αποφυγή των συγκρούσεων μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων, που αποτελεί ειρήνη που ορίζεται με αρνητικούς όρους – περιλαμβάνει την ανάπτυξη διακοινοτικών σχέσεων και διακοινοτικής κατανόησης. Μία ολοκληρωμένη και βιώσιμη προσπάθεια οικοδόμησης της ειρήνης χρειάζεται να βασίζεται στη συστημική σκέψη, που επικεντρώνεται στη διασύνδεση των τμημάτων του κοινωνικού κόσμου, αναγνωρίζει τις δυναμικές των αμφίδρομων σχέσεων και αναγνωρίζει τα διαφορετικά πρότυπα που λειτουργούν (Rasheed and Munoz 2016). Η συνεισφορά της ανώτατης εκπαίδευσης στην ανάγκη για οικοδόμηση της ειρήνης δεν χρειάζεται να περιμένει μέχρι το τέλος των συγκρούσεων, την υπογραφή μίας ανακωχής ή ειρηνευτικής συμφωνίας. Από μία ρυθμιστική άποψη, η διαδικασία οικοδόμησης της ειρήνης μπορεί να θεωρηθεί ως ένας από τους ρόλους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και όχι απλώς και μόνο μία αντίδραση στη σύγκρουση (Pacheco and Johnson 2014). Ειδικότερα σε «ευάλωτα» και «αποτυχημένα» κράτη, τα πανεπιστήμια μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη νέων τρόπων συζήτησης και να συνεισφέρουν στη μείωση των συγκρούσεων. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση ως μηχανή οικονομικής ανάπτυξης και ως δημόσιο αγαθό, έχει το δυναμικό να σταθεροποιεί και να διορθώνει αδυναμίες σε περιοχές ταλαιπωρημένες από τις συγκρούσεις (Tierney 2011). Εντούτοις, η πραγματικότητα σε αρκετές περιοχές που βιώνουν συγκρούσεις είναι να αποσιωπούν τις συγκρούσεις και να τις αφήνουν έξω από την πανεπιστημιούπολη.

Ενώ η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση θεωρούνται ως οι κύριοι πυλώνες της επίλυσης συγκρούσεων, το δυναμικό της ανώτατης εκπαίδευσης να συνεισφέρει στην οικοδόμηση της ειρήνης έχει αρχίσει να λαμβάνεται υπόψη μόνο πρόσφατα. Ειδικότερα σε χώρες που έχουν καταστραφεί από τον πόλεμο, η ανώτατη εκπαίδευση συχνά αγνοείται και θεωρείται ως μορφή πολυτέλειας μέσα στις πιο άμεσες ανάγκες ανασυγκρότησης, και δευτερευόντως όταν συγκρίνεται με τον πιο διαμορφωτικό ρόλο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην οικοδόμηση της ειρήνης. Εντούτοις, η ανώτατη εκπαίδευση και στο επίπεδο της έρευνας και στο επίπεδο της διδασκαλίας, έχει το δυναμικό να λειτουργεί διαμορφωτικά από κοινωνική άποψη, να προωθεί τις αυτοαναφορικές προσεγγίσεις και να ενεργεί ως ηγετική μορφή στη συμφιλίωση. Αν δεν κυριαρχείται από ελίτ που είναι συνυπεύθυνες για την αναπαραγωγή των συγκρούσεων, και αν δεν αποτελεί από μόνη της παράγοντα σε οριζόντιες ανισότητες που

συντηρούν τις συγκρούσεις, η ανώτατη εκπαίδευση μπορεί να προωθήσει μηνύματα ειρήνευσης και να χτίσει κοινωνικούς δεσμούς που να υπερβαίνουν τις γραμμές σύγκρουσης μέσα από διαπραγματευτικές ταυτότητες και ενσταλάζοντας διακοινοτική εμπιστοσύνη και κατανόηση (Milton and Barakat 2016).

Η ανώτατη εκπαίδευση σε γενικές γραμμές γίνεται αντιληπτή ως ήπια πολιτική και παρά το γεγονός ότι την τελευταία εικοσαετία έχει αρχίσει να αναγνωρίζεται ο θετικός ρόλος της εκπαίδευσης σε καταστάσεις επείγουσας ανάγκης, η σύνδεση μεταξύ της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της οικοδόμησης ειρήνης συνεχίζει να μην έχει μελετηθεί αρκετά (Beleuta 2017). Η Beleuta βλέπει την ανώτατη εκπαίδευση στην οικοδόμηση της ειρήνης ως μία διαδικασία που διαμορφώνεται από τους παγκόσμιους κανόνες της εκπαίδευσης, ενώ στην πραγματικότητα η ανώτατη εκπαίδευση θεμελιώνεται στο τοπικό πλαίσιο. Συχνά οι πραγματικότητες αυτών των τοπικών πλαισίων δεν γεφυρώνονται εύκολα με τις προσπάθειες οικοδόμησης της ειρήνης (Beleuta 2017). Οι βραχυπρόθεσμες προσεγγίσεις, όπως είναι η ανασυγκρότηση των κοινωνιών αμέσως μετά τη λήξη των εχθροπραξιών και οι μεσοπρόθεσμοι στόχοι, όπως είναι η κατάρτιση εκπαιδευτικών μπορεί να είναι βοηθητικοί, αλλά στην πραγματικότητα χρειάζεται ένα μακροπρόθεσμο πολιτικό όραμα – ένα όραμα που θεωρεί την εκπαίδευση πολύ συγκεκριμένα και άμεσα ως εργαλείο στην οικοδόμηση της ειρήνης, αντί να την βλέπει απλώς ως ένα αναπτυξιακό έργο στο οποίο η οικοδόμηση της ειρήνης αποτελεί ένα χρήσιμο υποπροϊόν. Η εκπαίδευση για την ειρήνη είναι μία ολιστική εκπαίδευση και ως τέτοια περιλαμβάνει όχι μόνο (θετικό) τρόπο σκέψης και κατανόησης, αλλά επίσης και δεξιότητες και στάσεις. Δεν αφορά μόνο γνώση αλλά επίσης και αξίες, και ως τέτοια μπορεί να ενδυναμώσει τους νέους, ενώ ταυτόχρονα θα ενθαρρύνει την ενεργή συμμετοχή τους στις προσπάθειες οικοδόμησης της ειρήνης (Chinyere 2013).

Μία ισραηλινή μελέτη (Golan and Shalhoub-Kevorkian 2014) ανακάλυψε ότι, σε αντίθεση με το μεγαλύτερο μέρος της εκπαίδευσης για την ειρήνη, τα εργαστήρια συνήθως είναι προσπάθειες που μπορούν να έχουν ένα από δύο αποτελέσματα, είτε να πετύχουν τον στόχο τους είτε να μην τον πετύχουν και παραμένουν στα περιθώρια της πανεπιστημιακής ζωής. Αντιθέτως, οι κύκλοι μαθημάτων από κοινού με άλλα πανεπιστήμια ή κύκλοι μαθημάτων που εμπλέκουν την κοινότητα και διαρκούν ένα ολόκληρο ακαδημαϊκό έτος έχουν ως στόχο τους την ουσιαστική μάθηση και έχουν μεγαλύτερη δυνατότητα να επηρεάσουν μία κοινωνία που έχει υποφέρει από τον πόλεμο. Εκτός από τα τρία μοντέλα που είναι η «συνύπαρξη και ανοχή», «συγκρουσιακές ομαδικές ταυτότητες» και «συγκρουσιακά αφηγήματα» που έχουν αναγνωριστεί από τον Maoz (2010) [στους Golan and Shalhoub-Kevorkian 2014], αυτοί οι κύκλοι μαθημάτων που ενέπλεκαν την κοινότητα στο Ισραήλ προσπάθησαν να συνδέσουν τις προσωπικές εμπειρίες με τον ευρύτερο κοινωνικο-πολιτικό συγκείμενο με στόχο την προώθηση της πεποίθησης, ότι είναι εφικτή η αλλαγή. Εντούτοις, παρά τα θετικά αποτελέσματα αυτών των μαθημάτων, το αποπολιτικοποιημένο πλαίσιο στο οποίο λειτουργούσαν – αποφεύγοντας τη συζήτηση των κύριων ζητημάτων σύγκρουσης – σήμαινε ότι παρέμενε απραγματοποίητο το πλήρες δυναμικό της προσπάθειας (Golan and Shalhoub-Kevorkian 2014).

Όσον αφορά την εκπαίδευση για την ειρήνη σε γενικές γραμμές και τη διευκόλυνση των διακοινοτικών συναντήσεων ειδικότερα – που είναι το επίκεντρο αυτής της έκθεσης – είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στο κρίσιμο στοιχείο. Οι συναντήσεις μπορεί όχι μόνο να καθιστούν προβληματικά τα κυρίαρχα συγκρουόμενα αφηγήματα αλλά μπορεί ακόμη καλύτερα να προλάβουν την «αυτόματη» υιοθέτησή τους. Οι συναντήσεις μπορούν να διευρύνουν τις πιθανότητες επιτρέποντας την αντίστιξη των αφηγημάτων, αλλά και την καλλιέργεια μίας αναστοχαστικής στάσης για το ζήτημα αυτό, ειδικότερα μεταξύ κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων (Ross 2015). Οι συναντήσεις μεταξύ ατόμων από αντιτιθέμενες εθνοτικές ομάδες μπορούν να οδηγήσουν τους συμμετέχοντες στο να αλλάξουν τις απόψεις τους, αλλά είναι σημαντικό οι συμμετέχοντες να είναι ανοιχτοί σε κάτι τέτοιο και να μπορούν να εγκαταλείψουν ορισμένες προδιαθέσεις και πολιτικές στάσεις. Εντούτοις, οι διακοινοτικές συναντήσεις δεν μπορούν να υποκαταστήσουν τις προσπάθειες δημόσιας πολιτικής, αλλά πρέπει να κινούνται παράλληλα με αυτές (Dessel et al. 2017).

Η σύνδεση της μικρο-διάστασης με την μακρο-διάσταση είναι αναγκαία σε οποιαδήποτε προσπάθεια να προωθηθεί η οικοδόμηση της ειρήνης. Η έννοια της «καθημερινής ειρήνης» μας επιτρέπει να κατανοήσουμε την ειρήνη ως μία πράξη που βασίζεται σε αξίες και να εξετάσουμε συστατικά ατομικού επιπέδου και συστημικού επιπέδου της καθημερινής ειρήνης (Dutta et al. 2016). Αυτή η έννοια της ειρήνης που βασίζεται στο συγκεκριμένο συνεπεία της κοινωνικο-πολιτικής παρέμβασης και της συμμετοχικής κουλτούρας στη συνεργασία και συμμετοχή είναι χρήσιμη, επειδή γεφυρώνει το διαμορφωτικό στόχο με καθημερινές πρακτικές. Συνεπώς μπορεί να διευκολύνει μια πιο διάχυτη κοινωνικά σύλληψη της έννοιας της ειρήνης, μία έννοια που δεν περιορίζεται τόσο στενά στον πολιτικό τομέα και στις πολιτικές ελίτ.

Συνολικά, η βιβλιογραφία στη σχέση μεταξύ των Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης και συγκρουσιακών ή μετασυγκρουσιακών κοινωνιών είναι ακόμη στα σπάργαλα, και ο αριθμός των συνεισφορών που μπορούν να κάνουν αυτά τα Ιδρύματα «σε αμφισβητούμενα και ανασφαλή περιβάλλοντα» είναι πολύ περιορισμένος (Milican 2018, 1). Επιπρόσθετα, η υφιστάμενη βιβλιογραφία επικεντρώνεται περισσότερο στις άμεσες μετασυγκρουσιακές καταστάσεις, όπως είναι το Ιράκ ή η Λιβύη, όπου οι χώρες ανακάμπτουν από έναν εμφύλιο πόλεμο ή μια εισβολή. Η περίπτωση της Κύπρου είναι από πολλές απόψεις ξεχωριστή, επειδή ο καλύτερος όρος που την περιγράφει είναι μία «βολική σύγκρουση» (Adamides and Constantinou 2012), όπου δύο τελείως χωριστά συστήματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης υπάρχουν σε μία διαιρεμένη χώρα. Κάτι τέτοιο καθιστά δύσκολη την αναπαραγωγή μοντέλων συνεργασίας που έχουν επιτύχει αλλού.

ΕΠΑΦΕΣ, ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΚΑΙ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Από το άνοιγμα των σημείων διέλευση πριν 15 χρόνια, έχουν υπάρξει δύο αξιοσημείωτες πρωτοβουλίες για να οργανωθούν και να συνεργαστούν ακαδημαϊκοί από τις δύο κοινότητες σε ατομικό επίπεδο: το Κυπριακό Φόρουμ Ακαδημαϊκών (Cyprus Academic Forum, CAF) και τον Κυπριακό Ακαδημαϊκό Διάλογο (Cyprus Academic Dialogue, CAD). Το πρώτο από αυτά, το Φόρουμ ιδρύθηκε το 2003 μετά από πρωτοβουλία αρκετών Τουρκοκύπριων ακαδημαϊκών.⁵ Η αρχική ιδέα ήταν να δημιουργηθεί μία συντεχνία ακαδημαϊκών από όλο το νησί, αλλά μετά από έναν κύκλο διαβουλεύσεων, αποφασίστηκε αντ' αυτού να δημιουργηθεί μία κεντρική οργάνωση που να επιτρέπει σε όλους τους ακαδημαϊκούς στην Κύπρο ή όσους εργάζονται στην Κύπρο να ανταλλάσσουν απόψεις στους τομείς ειδικεύσής τους και στα εκπαιδευτικά ζητήματα γενικότερα. Η πρόθεση ήταν η δημιουργία ενός δικτύου μεταξύ διαφόρων ομάδων ακαδημαϊκών που θα μπορούσε, εν καιρώ, να οδηγήσει σε ακαδημαϊκή συνεργασία και κοινά έργα.

Το CAF προσπαθεί όσο γίνεται περισσότερο να εμπλέξει το ευρύ κοινό στις δραστηριότητές του σε μία προσπάθεια να διαχέει πληροφορίες προς όφελος όλης της κοινωνίας. Με άλλα λόγια, το CAF στόχευε αφενός στη δημιουργία μίας γέφυρας μεταξύ ακαδημαϊκών και αφετέρου μεταξύ ακαδημαϊκών και ευρύτερης κοινωνίας. Αν κρίνουμε από τον βαθμό συμμετοχής στις εκδηλώσεις του (30-50 άτομα), μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ως ένα βαθμό ήταν επιτυχημένο και μέχρι το 2005 το CAF διέθετε περίπου 30 ενεργά μέλη, κυρίως από το EMU στον Βορρά και το Intercollege στον νότο.

Το CAF έχει σχεδιαστεί να είναι απολιτικό και δεν είχε πολιτική θέση όσον αφορά στο κυπριακό πρόβλημα. Οι περισσότερες από τις εκδηλώσεις του λαμβάνουν χώρα στη βιβλιοθήκη του Goethe Zentrum ή στο Ledra Palace Hotel στη ζώνη κατάπαυσης του πυρός και πρόεδρός του εκλέχτηκε ένας ξένος ακαδημαϊκός που είχε εμπλακεί από την αρχή στην προσπάθεια αυτή και εργαζόταν στην Κύπρο και για την Κύπρο, ο Hubert Faustmann.

⁵ Οι συγγραφείς θα ήθελαν να ευχαριστήσουν τον Hubert Faustmann για τις γραπτές πληροφορίες που παρείχε, όπως επίσης και για τη συνέντευξή του για το Κυπριακό Ακαδημαϊκό Φόρουμ. Βλ. επίσης: <https://www.youtube.com/watch?v=KUubrGvYYS16>

Η μεγαλύτερη επιτυχία του CAF ήταν ένα συνέδριο το 2005 που τιτλοφορούνταν 'First All-Cyprus Social Sciences and Humanities Conference' [Πρώτο Παγκύπριο Συνέδριο Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών], που έλαβε χώρα στο Intercollege και στο οποίο παρουσιάστηκαν 55 ομιλίες από περίπου 70 ακαδημαϊκούς από την Κύπρο και το εξωτερικό. Αυτό υπήρξε και μάλλον συνεχίζει να είναι το μεγαλύτερο δικοινοτικό ακαδημαϊκό συνέδριο που έλαβε χώρα στην Κύπρο. Τα θέματα των συνεδρίων δεν περιορίζονταν στη σύγκρουση ή στην πολιτική της Κύπρου, αλλά επίσης περιλάμβαναν ψυχολογία, κοινωνιολογία, λογοτεχνία, παιδεία, ευρωπαϊκές σπουδές και σπουδές για τα μέσα ενημέρωσης. Το συνέδριο έδωσε στους μελετητές μια ευκαιρία να παρουσιάσουν την έρευνά τους και να εμπλακούν σε ανοιχτό διάλογο και να διερευνήσουν θέματα κοινού ενδιαφέροντος και συνεργασίας. Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους, το CAF διοργάνωσε ακόμη ένα διήμερο συνέδριο που τιτλοφορούνταν 'Nicosia: Past, Present and Future' [Λευκωσία: Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον]. Όταν ρωτήθηκε αν είχε γίνει αποδέκτης οποιωνδήποτε αρνητικών αντιδράσεων σε αυτά τα συνέδρια, ο Faustmann είπε όχι για τη διοργάνωση των συνεδρίων, αλλά «Επικρίθηκα έντονα από ορισμένα μέλη του προσωπικού σε ένα μείλ γιατί η λέξη «βορράς» γράφτηκε με κεφαλαίο το πρώτο γράμμα στο συνέδριο της Λευκωσίας... Το μείλ στάλθηκε σε όλα τα μέλη του προσωπικού». Το γεγονός ότι ένας από τους συνιδρυτές του Intercollege, ο Νίκος Περισιτιάνης, επίσης είχε εμπλακεί με το CAF, του παρείχε ένα βαθμό προστασίας από περαιτέρω εχθρικές επικρίσεις των δραστηριοτήτων και των ανθρώπων που είχαν εμπλακεί με αυτό.

Μετά από αυτή την επιτυχημένη αρχή, το CAF άρχισε να χάνει την ενεργητικότητά του και χρόνο διοργάνωνε λιγότερες εκδηλώσεις. Τελικά, το 2018 το διοικητικό συμβούλιο του CAF αποφάσισε να διαλύσει την οργάνωση και να ενταχθεί στον CAD, μία άλλη δικοινοτική οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών που ιδρύθηκε από ακαδημαϊκούς και πνευματικούς ανθρώπους (βλ. κατωτέρω). Ο κυριότερος λόγος πίσω από τη σταδιακή έκπτωση του CAF δεν ήταν έλλειψη ενδιαφέροντος από πλευράς του κοινού για τις δραστηριότητες που διοργάνωνε, αλλά μάλλον η έλλειψη αφοσιωμένων ατόμων που θα μπορούσαν να στηρίξουν την οργάνωση σε εθελοντική βάση – κάτι που επηρεάζει αρνητικά όλες τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, σύμφωνα με τον Faustmann. Ο Faustmann επίσης ανέφερε ότι μία από τις ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετώπιζαν ήταν η δυσκολία να προσεγγίσουν ακαδημαϊκούς που εργάζονταν σε άλλους επιστημονικούς κλάδους, εκτός των κοινωνικών επιστημών. Ένα από τα έργα που είχε οραματιστεί το CAF ήταν η δημιουργία μίας ιστοσελίδας μέσω της οποίας θα μπορούσαν να ταυτοποιήσουν ερευνητές από όλους τους ακαδημαϊκούς τομείς και να επικοινωνήσουν εύκολα μαζί τους. Κάτι τέτοιο δεν στάθηκε δυνατό να πραγματοποιηθεί, εξαιτίας της έλλειψης ανθρώπινου δυναμικού και χρηματοδότησης.

Η δεύτερη επίσημη οργάνωση, ο CAD, ήταν αποτέλεσμα μίας πρωτοβουλίας που προτάθηκε από τον Μιχάλη Μιχαήλ, έναν Κύπριο ακαδημαϊκό από το Κέντρο για Διάλογο του Πανεπιστημίου La Trobe της Μελβούρνης. Μετά από δύο συναντήσεις, το 2009 και το 2010, που είχαν σχεδιαστεί ώστε να υπάρξει συζήτηση σε διαλογικό πλαίσιο και ανταλλαγή ιδεών αναφορικά με την σύγκρουση στην Κύπρο, δημιουργήθηκε μία μικρή ομάδα εργασίας για να

προτείνει τις επόμενες κινήσεις. Η ομάδα επέλεξε να ακολουθήσει διαφορετική πορεία από το CAF και ανέλαβε πιο πολιτικοποιημένο ρόλο και αυτό-οργανώθηκε ως ομάδα άσκησης πίεσης που εργαζόταν για μια δικοινοτική, διζωνική, ομοσπονδιακή λύση του κυπριακού προβλήματος βασισμένη στην πολιτική ισότητα των δύο κοινοτήτων. Είναι εγγεγραμμένος στον νότο ως ΜΚΟ, και έχει δύο προέδρους, έναν από την κάθε κοινότητα. Το 2016, ο CAD είχε περισσότερα από 200 μέλη (Anastasiou and Constanti 2016) και περίπου 2.500 ακόλουθους στο Facebook.

Σταδιακά ο CAD κατόρθωσε να έχει επαφές με τους ηγέτες των δύο κοινοτήτων, τους διαπραγματευτές τους, τους εκπροσώπους των Ηνωμένων Εθνών, τα πολιτικά κόμματα και την ευρύτερη κοινωνία των πολιτών. Οργάνωσε εργαστήρια, συνέδρια και συζητήσεις στορογγυλής τραπέζης, παρουσίασαν έγγραφα πολιτικής και πρόέβησαν σε ανακοινωθέντα τύπου. Παραδείγματος χάριν, τον Ιούνιο του 2016 ο CAD διοργάνωσε μία εκδήλωση στη ζώνη κατάπαυσης του πυρός, όπου οι δύο ηγέτες, ο Αναστασιάδης και ο Ακιντζί προσκλήθηκαν να παρουσιάσουν το όραμά τους για την καθημερινή ζωή σε μία επανενωμένη ομόσπονδη Κύπρο. Ο CAD επίσης ετοίμασε έγγραφα πολιτικής σε διάφορα ζητήματα λαμβάνοντας υπόψη διάφορα θέματα των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων που περιλάμβαναν την ιδιοκτησία, την εδαφική τροποποίηση, τα εκτοπισμένα άτομα, τον διαμοιρασμό της εξουσίας και τη διακυβέρνηση, και διάφορα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης (MOE). «Όλοι οι εμπλεκόμενοι, πολιτικοί, διαπραγματευτές, σύμβουλοι, ο ΟΗΕ, η ΕΕ, πολιτικά κόμματα, διπλωματικοί κύκλοι τα μοιράζονται αυτά... [και] γενικά συνδέονται με εργαστήρια, συζητήσεις στορογγυλής τράπεζας, πάνελ...» (Anastasiou and Constanti 2016). Σύμφωνα με τους Anastasiou και Constanti, «ο CAD υπήρξε η πρώτη δικοινοτική κυπριακή ΜΚΟ που ενέπλεξε ακαδημαϊκούς και άλλους φορείς στην Τουρκία με τις συζητήσεις στορογγυλής τραπέζης του 2011 και 2013 στην Κωνσταντινούπολη και τη στορογγυλή τράπεζα του 2015 στην Άγκυρα με τη συμμετοχή Τούρκων αξιωματούχων του Υπουργείου Εξωτερικών, εκπροσώπους της κυβέρνησης, όπως επίσης και διπλωμάτες από πολλές άλλες ενδιαφερόμενες χώρες» (αυτόθι· βλ. επίσης Loizides 2015 και την εφημερίδα *Cyprus Mail* 2015).

Ο CAD ήταν επίσης ένας από τους κύριους διοργανωτές του συνεδρίου Education in Multicultural Cyprus [Εκπαίδευση στην πολυπολιτισμική Κύπρο] που έλαβε χώρα το 2013 στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας. Τα πρακτικά του συνεδρίου δημοσιεύτηκαν σε έναν επιμελημένο τόμο που εκδόθηκε το 2017.⁶ Ο CAD επίσης διοργάνωσε μία διήμερη συνάντηση σε θέρετρα σε όλο το νησί (Λεμεσό, Αγρό, Πλάτρες, Κερύνεια και Γαλάτεια) στην οποία ακαδημαϊκοί, εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών και πολιτικοί συζήτησαν διάφορες πτυχές της

⁶ Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να προστεθεί ότι πρόσφατα μέλη του CAD συν-επιμελήθηκαν και συνεισέφεραν σε ένα άλλο έργο που περιλάμβανε την έκδοση του βιβλίου 'Cyprus and the Roadmap for Peace: A Critical Interrogation of the Conflict', [Η Κύπρος και ο Οδικός Χάρτης για την Ειρήνη: Κριτική Διερεύνηση της Σύγκρουσης]. Στην επιμέλεια συνεργάστηκαν οι Μιχαήλ και Vural, και δεν περιλάμβανε μόνο άρθρα από ακαδημαϊκούς από τις δύο κοινότητες, αλλά επίσης και κεφάλαια από πρώην προέδρους, ήτοι από τον Χριστόφια και τον Βασιλείου από τον νότο, και τον Ταλάτ και τον Έρογλου από τον βορρά. Ένα ακόμη έργο συνεργασίας, που κατέληξε με την έκδοση ενός βιβλίου, περιλάμβανε μελετητές από τις δύο κοινότητες και το συν-επιμελήθηκαν οι Τριμικλιωνίτης και Bozkurt (2012).

ειρηνευτικής διαδικασίας. Κατά τη λήξη των συναντήσεων αυτών, οι συμμετέχοντες εξέδωσαν κοινές δηλώσεις. Επιπρόσθετα, ο CAD διοργάνωσε «διαλογικά εργαστήρια στην ειρήνη και τη σύγκρουση στην Κύπρο» με τη συμμετοχή ακαδημαϊκών από διάφορες επιστήμες. Ο Yücel Vural, ο ένας από τους προέδρους και συνιδρυτές της οργάνωσης, πιστεύει ότι μία από τις μεγαλύτερες επιτυχίες του CAD είναι το γεγονός ότι έχει δείξει σε ακαδημαϊκούς και από τις δύο κοινότητες μπορούν να συνεργάζονται και να έχουν κοινή παραγωγή έργου. Οι εκδηλώσεις του CAD από την ίδρυσή του υποστηρίζονται τακτικά από την Αυστραλιανή Ύπατη Αρμοστεία, και πρόσφατα το ίδρυμα Friedrich Ebert Stiftung συγκαταλέχθηκε στους υποστηρικτές του. Ο CAD είναι ακόμη ενεργός και τον Φεβρουάριο του 2019 διοργάνωσε ένα συνέδριο με θέμα 'Alternative Models for the Federal Executive in Cyprus' [Εναλλακτικά μοντέλα για την Ομοσπονδιακή Εκτελεστική Εξουσία στην Κύπρο].

Το Center for Sustainable Peace and Democratic Development (SeeD) [Κέντρο για τη Βιώσιμη Ειρήνη και τη Δημοκρατική Ανάπτυξη] αποτελεί τη διάδοχη οργάνωση της Πρωτοβουλίας Κύπρου 2015 της διεθνούς οργάνωσης Interpeace που έχει την έδρα της στη Γενεύη. Πρόκειται για δεξαμενή σκέψης και παρέχει ένα διαφορετικό και σημαντικό μοντέλο συνεργασίας μεταξύ των πνευματικών ανθρώπων από τις δύο κοινότητες. Το SeeD αυτοπροσδιορίζεται ως «τοπικής ιδιοκτησίας δικοινοτικό έργο» που ιδρύθηκε «για να δημιουργήσει μια γέφυρα μεταξύ της κοινής γνώμης και του πολιτικού επιπέδου της ειρηνευτικής διαδικασίας στην Κύπρο ... που μετατράπηκε σε πλήρως ανεξάρτητο ίδρυμα» (Interpeace 2014, 5).

Το PRIO Κύπρου και το Γραφείο Κύπρου του Ιδρύματος Friedrich Ebert Stiftung είναι άλλες σημαντικές οργανώσεις που χρηματοδοτούνται από εξωτερικές πηγές και διευκολύνουν τη συνεργασία των ακαδημαϊκών από τις δύο κοινότητες διοργανώνοντας συνέδρια και παραγγέλλοντας έρευνες, όπως είναι η παρούσα έκθεση.

Με την εξαίρεση των προαναφερθεισών ειδικών και μεμονωμένων περιπτώσεων και ίσως ορισμένα άλλα παραδείγματα, σε γενικές γραμμές υπήρξε ελάχιστη επαφή μεταξύ ακαδημαϊκών και φοιτητών, και σε καμία περίπτωση δεν υπάρχει επίσημη επαφή μεταξύ των Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης και στις δύο πλευρές. Όχι μόνο δεν υπάρχουν ακαδημαϊκοί (εκτός από τις εξαιρέσεις που επιβεβαιώνουν τον κανόνα) που την τελευταία εικοσαετία πέρασαν τη διαχωριστική γραμμή για εργασιακούς λόγους, αλλά επίσης υπάρχουν κάποιοι που δεν επισκέφτηκαν ποτέ πανεπιστήμιο ούτε συνάντησαν ποτέ συναδέλφους του τομέα τους που εργάζονταν στην άλλη πλευρά. Δεν υπάρχουν αρκετές ανταλλαγές στο επίπεδο των συνδικάτων, των επαγγελματικών ενώσεων και συνεδρίων ή δημόσιων υποχρεώσεων.

Αυτό έρχεται σε αντίθεση προς τον τομέα της κοινωνίας των πολιτών, και ειδικότερα προς την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπου αρκετές εκατοντάδες εκπαιδευτικοί και από τις δύο πλευρές έχουν συνεργαστεί την τελευταία δεκαετία σε αρκετά έργα και έχουν ανταλλάξει αρκετές επισκέψεις μαθητών. Μάλιστα, όσον αφορά την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, υπήρξε επίσης και μία συγκεκριμένη προσπάθεια της κυβέρνησης Χριστόφια την περίοδο 2008-2013 για την προώθηση της συμφιλίωσης και της ειρηνικής συνύπαρξης, μία προσπάθεια που γέννησε αρκετές σχετικές συζητήσεις (Zembylas et al. 2011).

Η τουρκοκυπριακή κυβέρνηση της οποίας ηγείται το CTP υιοθέτησε μία παρόμοια προσέγγιση κατά την περίοδο 2004-2009, κατά τη διάρκεια και στο πλαίσιο της οποίας αναθεωρήθηκαν τα σχολικά εγχειρίδια της ιστορίας (βλ. Vural and Özyuanik 2008).

Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι κατά τη διάρκεια της σύντομης περιόδου που λάμβαναν χώρα οι συνομιλίες μεταξύ Χριστόφια και Ταλάτ, η ελληνοκυπριακή πλευρά πρότεινε έναν τρόπο με τον οποίο τα πανεπιστήμια θα μπορούσαν να αναπτύξουν επαφές και σε επίσημο επίπεδο. Αυτή όμως η πρόταση απορρίφθηκε από την τουρκοκυπριακή πλευρά. Η πρόταση υποβλήθηκε αρχικά το 2006 και το 2009 υποβλήθηκε μία αναθεωρημένη και τροποποιημένη πρόταση την οποία η τουρκοκυπριακή ηγεσία αρχικά καλοδέχτηκε. Εντούτοις, τελικά η τουρκοκυπριακή ηγεσία δήλωσε ότι το σχέδιο δεν μπορούσε να προχωρήσει. Ο εισηγητής αυτής της πρότασης, τότε Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού της ΚΔ, Ανδρέας Δημητρίου, όρισε ότι η Ένωση Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων θα αξιολογούσε όλα τα πανεπιστήμια στο νησί και όλα όσα θα πιστοποιούνταν επιτυχώς, θα μπορούσαν μετά να εισέλθουν σε μία Ομοσπονδία Κυπριακών Πανεπιστημίων (που θα ιδρυθεί). Αυτή η ένωση θα εγγραφόταν στην ΚΔ πριν τη λύση και μετά στην ομόσπονδη Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία μετά τη λύση. Παρόλο που ως δικαιολογία παρουσιάστηκαν οι ενστάσεις της Τουρκίας, είναι ιδιαίτερα πιθανό πως αυτή η προσφορά απορρίφθηκε από την τουρκοκυπριακή πλευρά για τους ίδιους λόγους που απορρίφθηκε η εισαγωγή τους στη διαδικασία της Μπολόνιας κάτω από την ομπρέλα της ΚΔ, δηλαδή η αποδοχή των τουρκοκυπριακών πανεπιστημίων κάτω από την εξουσία της ΚΔ θα σήμαινε με κάποιο τρόπο ότι εγκαταλείπεται η αξίωση των Τουρκοκυπρίων για πολιτική ισότητα.⁷

⁷ Οι συγγραφείς θα ήθελαν να ευχαριστήσουν τον πρώην Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού Ανδρέα Δημητρίου για τη συνεισφορά του.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ, ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Αν οι επαφές και οι ανταλλαγές ήταν δυνατές στους αντικειμενικά πιο δύσκολους τομείς της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γλωσσικές διαφορές, χώροι αυξημένου εθνικισμού, ανήλικοι οι μαθητές), γιατί δεν έχουν λάβει χώρα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση;⁸ Τελικά, πέρα από τα κοινωνικά οφέλη και την κουλτούρα ειρήνης στην οικοδόμηση των οποίων μπορεί αυτές οι επαφές και οι ανταλλαγές να βοηθήσουν, η συνεργασία στον εξ ορισμού διεθνή (δι-εθνοτικό) χώρο της ακαδημαϊκής δραστηριότητας είναι εγγενώς επωφελής για αυτή καθαυτή την παιδεία και την έρευνα. Μετατράπηκε η τριτοβάθμια εκπαίδευση σε ένα χώρο όπου εξελίσσεται σήμερα η κλασική «συζήτηση της αναγνώρισης» (Constantinou and Papadakis 2001); Αν ναι, πώς γίνεται αυτό; Ποιες είναι οι δομές και οι δράστες που την παράγουν και την αναπαράγουν; Υπάρχουν εναλλακτικές πρακτικές ή απόψεις που αντιτίθενται στην τρέχουσα κατάσταση πραγμάτων; Τι θα μπορούσε να είναι μία εναλλακτική κατάσταση των πραγμάτων; Πώς θα μπορούσε να επιτευχθεί;

Προσπαθήσαμε να απαντήσουμε σε αυτά τα ερωτήματα μέσα από μια σειρά συνεντεύξεων με άτομα που εργάζονται στα Ιδρύματα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης και των δύο κοινοτήτων. Οι περισσότερες από αυτές τις συνεντεύξεις διενεργήθηκαν με ακαδημαϊκούς, παρόλο που επίσης έγιναν ορισμένες συνεντεύξεις με διοικητικούς υπαλλήλους και φοιτητές. Δεδομένου ότι οι συγγραφείς της παρούσας μελέτης είμαστε ακαδημαϊκοί από τις δύο κοινότητες που έχουν συνεργαστεί και έχουν συγγράψει από κοινού άρθρα και εκθέσεις στο πρόσφατο παρελθόν, είχαμε από πρώτο χέρι εμπειρία των ζητημάτων, όπως επίσης και σχετικά εύκολη πρόσβαση σε συναδέλφους και στις δύο κοινότητες. Ο καθένας μας διενέργησε αρχικά μία σειρά ατομικών συνεντεύξεων στις αντίστοιχες κοινότητές μας και στη συνέχεια βάσει αυτών, δημιουργήσαμε δύο ομάδες εστίασης στις οποίες συμμετείχαμε αμφότεροι. Οι ομάδες εστίασης αποτελούνταν από ακαδημαϊκούς και από τις δύο κοινότητες. Αποφασίσαμε να μην αποκαλύψουμε την ταυτότητα των αρχικών ερωτώμενων στις συνεντεύξεις και των συμμε-

⁸ Σύμφωνα με το Σύνταγμα της ΚΔ, που ήταν επί της ουσίας μία λειτουργική ομοσπονδία, η εκπαίδευση παρέμενε στην αρμοδιότητα των Κοινοτικών Συνελεύσεων. Αυτός είναι ο κύριος παράγοντας που κατέστη αυτή τη συνεργασία εφικτή. Για περισσότερες σχετικές πληροφορίες, παρακαλείστε να δείτε το τμήμα των Προτάσεων Συστάσεων Πολιτικής της παρούσας έκθεσης.

τεχόντων στις ομάδες εστίασης, προκειμένου να διασφαλίσουμε ότι θα νιώθουν άνετα να μοιραστούν μαζί μας τις εμπειρίες και τις υποδείξεις τους. Με τη συναίνεσή τους, αποκαλύπτουμε τα ονόματα αρκετών από τους συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις από τους οποίους ζητήσαμε πιο συγκεκριμένες πληροφορίες χάρη στις προηγούμενες θέσεις που κατείχαν.

Ως μία μελέτη που βασίζεται σε ποιοτικές μεθόδους, οι παραπομπές από τους συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις και στις ομάδες εστίασης μπορεί να θεωρούνται μόνο ως ενδεικτικές και όχι υπό αυστηρή έννοια αντιπροσωπευτικές. Οι συμμετέχοντες επιλέχθηκαν με βάση τα κριτήρια της συνάφειας προς το θέμα, της διαθεσιμότητας, του ενδιαφέροντος για συμμετοχή και της αντιπροσωπευτικότητας υπό γενική έννοια. Συγκεντρώσαμε ένα ισορροπημένο δείγμα από άποψης κοινότητας, φύλου, πανεπιστημίου και ευρέως ερευνητικού / ακαδημαϊκού τομέα/ επιστήμης. Στα αρχικά στάδια της προκαταρκτικής έρευνας και μέσω των ανεπίσημων συζητήσεων και των πανεπιστημιακών ιστοσελίδων, συγκεντρώσαμε έναν κατάλογο δυνητικών υποψήφιων με τους οποίους θα επικοινωνούσαμε. Χρησιμοποιώντας τη δειγματοληψία ευκολίας, ετοιμάσαμε κάποιες ερωτήσεις γενικής φύσης ανοικτού τύπου που θα χρησιμοποιούνταν ως οδηγός στις ημι-δομημένες συνεντεύξεις.

Υιοθετήσαμε μία αναστοχαστική στάση σε όλο το στάδιο της παραγωγής δεδομένων αναγνωρίζοντας τον δικό μας ρόλο και την αναπόφευκτη συνεισφορά, ενώ ταυτόχρονα αποφεύγαμε να καθοδηγούμε ξεκάθαρα τις συζητήσεις σε μία προσπάθεια να περιορίσουμε και να ελέγξουμε τις δικές μας απόψεις και προκαταλήψεις. Επιτρέψαμε στους συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις να αναπτύξουν τα επιχειρήματά τους, θέτοντας ερωτήσεις ώστε να επεκταθούν όταν η διήγησή τους άγγιζε θέματα που συνδέονταν άμεσα ή έμμεσα με τα ζητήματα αυτού του ερευνητικού έργου. Ανάλογα με τη δυναμική κάθε αλληλεπίδρασης, ορισμένες φορές σχολιάζαμε αυτά που ακούγαμε έτσι ώστε να επιτρέψουμε στους συνεντευιαζόμενους να σκεφτούν περαιτέρω και να εκφράσουν τις απόψεις τους πιο ενδελεχώς. Ειδικότερα στις ομάδες εστίασης, όπου οι συζητήσεις ήταν σε μικρότερο βαθμό δομημένες και πιο διαλογικές, ήμασταν σε εγρήγορση για οποιαδήποτε περιστατικά διαφωνίας και απόκλισης μεταξύ των συμμετεχόντων, έτσι ώστε να αντιληφθούμε τις εναλλακτικές απόψεις, τις διαφορετικές προσεγγίσεις και το πλήθος των ιδεών.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Η απουσία συνεργασίας ως κανόνας

Τα ευρήματα της έρευνας επιβεβαίωσαν ότι ήταν πολύ περιορισμένες οι διακοινοτικές επαφές και η διακοινοτική συνεργασία σε επίπεδο επαγγελματιών στα Ιδρύματα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης της Κύπρου. Αυτή ήταν μία κατάσταση που οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες και στις δύο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής θεωρούσαν δεδομένη και ως τη φυσιολογική κατάσταση των πραγμάτων. Εντούτοις, το σκεπτικό για την απουσία συνεργασίας διαφέρει στις δύο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής. «Παρόλο που θα το ήθελα, απλώς δεν έγινε ποτέ» ανέφερε ένας Ελληνοκύπριος γιατρός που εξήγησε ότι είχε γνωρίσει γιατρούς στην ειδικότητά του από την Τουρκία στο πλαίσιο διεθνών συναντήσεων, αλλά ποτέ Τουρκοκύπριους (Συνέντ. 1).

Όταν ρωτήθηκε περαιτέρω σε σχέση με τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να επιτευχθεί η συνεργασία, ο ίδιος Ελληνοκύπριος γιατρός (Συνέντ. 1) απάντησε λέγοντας ότι κάτι τέτοιο «δεν θα έπρεπε να γίνει υπό καθεστώς πίεσης». Μία πρόσκληση ότι «οι πόρτες είναι ανοιχτές» και για φοιτητές και για το προσωπικό, υπό την προϋπόθεση ότι διαθέτουν τα αναγκαία προσόντα, θα έπρεπε να αρκεί. Κατά πόσο θα ακολουθήσει συνεργασία είναι ένα διαφορετικό ζήτημα, εξήγησε, παρόλο που συμφώνησε ότι κάποιος θα πρέπει να αναλάβει την πρωτοβουλία και να προβεί στην πρώτη κίνηση (Συνέντ. 1)

«Σίγουρα υπάρχει περιθώριο επαφών και συνεργασίας», υποστήριξε ένας άλλος Ελληνοκύπριος γιατρός με διαφορετική ειδικότητα, που επίσης είχε συναντήσει συναδέλφους από την Τουρκία σε διεθνή συνέδρια – ακόμη και σε κάποια που είχαν λάβει χώρα στην ΚΔ, αλλά όχι Τουρκοκύπριους (Συνέντ. 2). Ήταν επίσης πολύ θετικός και έβλεπε την ακαδημαϊκή αξία στη συνάντηση, αλλά ήταν εξίσου επιφυλακτικός αναφορικά με τη βιωσιμότητα. Όσον αφορά τα «γενετικά σύνδρομα που πηγαίνουν πίσω αρκετές γενιές, η συνεργασία προκειμένου να συγκεντρωθούν δεδομένα από το συνολικό πληθυσμό της Κύπρου, θα ήταν ιδιαίτερα επωφελής για την έρευνα», ανέφερε. Όταν ρωτήθηκε, πρόσθεσε, «οι φοιτητές επίσης μπορούν να ωφεληθούν από την πρακτική σε νοσοκομεία στην άλλη πλευρά. Αλλά εμείς [οι ακαδημαϊκοί] χρειάζεται να γνωρίζουμε τις συνθήκες που επικρατούν εκεί» (Συνέντ. 2).

Οι Τουρκοκύπριοι εκπαιδευτικοί και ερευνητές που εργάζονται σε πανεπιστήμια θεωρούσαν το ζήτημα της απουσίας αναγνώρισης ως το κύριο εμπόδιο που δεν επέτρεπε στους Ελληνοκύπριους ομολόγους τους να συνεργαστούν. Μία Τουρκοκύπρια περιβαλλοντική μηχανικός (Συνέντ. 11) ανέφερε ότι είχε συνεργαστεί με άτομα από το νότο στο πλαίσιο της κοινωνίας των πολιτών σε ένα κοινοτικό έργο της ΕΕ, αλλά ποτέ δεν συνεργάστηκε σε ακαδημαϊκό επίπεδο με κάποιον Ελληνοκύπριο πανεπιστημιακό. Όταν ρωτήθηκε γιατί, απάντησε

ότι «θα το ήθελε επειδή θα ήταν καταπληκτικό να καλυφθεί επίσης και ο νότος του νησιού για ένα από τα έργα που επί του παρόντος πραγματοποιούνται στον βορρά», παρόλα αυτά όμως ποτέ δεν προσπάθησε να επικοινωνήσει με οποιονδήποτε στον νότο, επειδή το θεωρούσε δεδομένο ότι το ζήτημα της αναγνώρισης θα μπλοκάριζε οποιαδήποτε συνεργασία. «Δεν νομίζω ότι θα συμφωνήσουν να χρησιμοποιηθεί η αναφορά στο πανεπιστήμιο το οποίο εργάζομαι» είπε, προσθέτοντας ότι «ελπίζω να δεχθούν, γιατί έχω ήδη κάποιες ιδέες για έρευνα-οι μελέτες που καλύπτουν όλο το νησί είναι πολύ πολυτιμότερες».

Και οι δύο Ελληνοκύπριοι γιατροί τόνισαν εμφατικά ότι οποιαδήποτε συνεργασία και ανταλλαγή θα πρέπει να βασίζεται στην καθαρή γνώση και το εκπαιδευτικό σκεπτικό και πρέπει να «αποφεύγει την πολιτική» (Συνέντ. 2) και τις «κρυφές ημερήσιες διατάξεις» (Συνέντ. 1). Εντούτοις, αυτή η άποψη δεν εκφράζει τους πάντες. Ένας Ελληνοκύπριος πολιτικός μηχανικός είχε διαφορετική άποψη και επικεντρωνόταν στην κοινωνικο-πολιτική αξία των επαφών, των ανταλλαγών και της συνεργασίας, και ειδικότερα στο πώς αυτό μπορεί να διευκολύνει άμεσα μία κουλτούρα ειρήνης. «Ας είμαστε ειλικρινείς. Η τουρκοκυπριακή κοινότητα είναι απομονωμένη και το ίδιο ισχύει και για τα ακαδημαϊκά της ιδρύματα. Αν κάποιος ψάχνει για κέρδη στο επίπεδο της καθαρής γνώσης ως προϋπόθεση για ανταλλαγή, αυτό μπορεί να είναι μία δικαιολογία για την πλήρη ανυπαρξία ανταλλαγών» (Συνέντ. 3). Ανάλογα, και ο Ελληνοκύπριος γλωσσολόγος και ο Ελληνοκύπριος ψυχολόγος επίσης επικεντρώνονταν στην κοινωνικο-πολιτική αξία των επαφών όσον αφορά τη χρήση τους ως κίνητρο και σε σχέση με την επίδρασή τους (Συνέντ. 5, 6)

Γενικά συμφωνήθηκε και στις συνεντεύξεις και στις ομάδες εστίασης, ότι η συνεργασία θα μπορούσε να προσφέρει ακαδημαϊκά οφέλη στην έρευνα και στη διδασκαλία. Αλλά πολλοί πίστευαν ότι κάτι τέτοιο δεν ήταν αρκετό για να πραγματοποιηθούν επαφές και ανταλλαγές. Σε μεγάλο βαθμό, οι Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις έδιναν επίσης προτεραιότητα στα ακαδημαϊκά οφέλη από τη συνεργασία.

Ο Τουρκοκύπριος ακαδημαϊκός που εργάζεται στη Σχολή της Ιατρικής (Συνέντ. 12) επιχειρηματολόγησε κατά της ιδέας ότι οι δύο πλευρές θα μπορούσαν να επωφεληθούν άμεσα από τη συνεργασία και ο Τουρκοκύπριος ακαδημαϊκός που εργαζόταν στη Σχολή Παιδαγωγικών (Συνέντ. 7) συμφώνησε ότι οι ακαδημαϊκοί και οι φοιτητές από τον νότο θα μπορούσαν να ωφεληθούν από τα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια. Ο συμμετέχων στη Συνέντ. 7 επιχειρηματολόγησε ότι σε ορισμένους τομείς τα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια είχαν προβεί σε σημαντικές επενδύσεις σε εργαστήρια και άλλες υλικές υποδομές, γεγονός που τους τοποθετεί σε καλύτερη θέση από τον νότο από αυτή την άποψη, ενώ η συμμετέχουσα στη Συνέντ. 12 είπε ότι η δυνητική συνεισφορά θα μπορούσε να το υπερβεί αυτό: «Υπάρχουν τόσοι πολλοί Τουρκοκύπριοι ακαδημαϊκοί που σπούδασαν στο εξωτερικό και έχουν τεράστια εμπειρία, ιδιαίτερες δεξιότητες και δίκτυα· έχουν το δυναμικό να προσφέρουν τη γνώση τους».

Από τα πιο πάνω σχόλια, είναι εύκολο να δει κανείς πώς η σύγκρουση στην Κύπρο επιδρά στις κοινωνικές συναναστροφές και πώς η διαίρεση με κάποιον τρόπο κανονικοποιείται – δεν συνεπάγεται ότι γίνεται ενεργά αποδεκτή, αλλά γίνεται παθητικά ανεκτή. Οι επαφές, η συνεργασία και οι ανταλλαγές περιέχουν εγγενώς έναν βαθμό κινδύνου και πιθανό κόστος·

αυτά ανεβάζουν το κατώφλι για αυτούς που μπορεί να είναι πρόθυμοι να εμπλακούν. Πρόκειται για προτεραιότητες, ανέφερε ένας συνεντευξιζόμενος: «Όσοι χρειάζονται να το πράξουν αυτό, βρίσκουν τρόπους να το κάνουν. Αλλά δεν δείχνει να υπάρχει μεγάλη ανάγκη για κάτι τέτοιο στα Ιδρύματα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης» (Συνέντ. 3).

Πολιτικά και διοικητικά εμπόδια στη συνεργασία

Ο Ελληνοκύπριος πολιτικός μηχανικός που είχε αναλάβει δύο συνεργατικά έργα με Τουρκοκύπριους συναδέλφους του, αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει την ατομική επαγγελματική του ιδιότητα αντί για την επίσημη ακαδημαϊκή· επιπρόσθετα, και τα δύο έργα παρεμποδίστηκαν από διοικητικά ζητήματα πολιτικής υφής. Το ένα από τα ζητήματα οφειλόταν στην πολιτική στον βορρά (προτίμηση για τουρκική εμπλοκή μέσω χρηματοδότησης αντί ΕΕ) και ένα ακόμη λόγω της πολιτικής στον νότο (απροθυμία χρέωσης τουρκοκυπριακών εταιριών εξαιτίας πιθανής χρήσης ελληνοκυπριακών ιδιοκτησιών στον βορρά). Μία τρίτη προσπάθεια δεν προχώρησε για διάφορους λόγους και «δεν έφτασε στο στάδιο στο οποίο θα εμφανίζονταν διοικητικά ζητήματα» (Συνέντ. 3). Στην ομάδα εστίασης 2, ο Ελληνοκύπριος ψυχολόγος (Συνέντ. 6), ο Ελληνοκύπριος ακαδημαϊκός στον τομέα των επικοινωνιών και ο Τουρκοκύπριος μηχανικός υπολογιστών είχαν όλοι τους αρκετές εμπειρίες ανταλλαγών. Όλοι ανέφεραν συμμετοχή σε συνέδρια, παρόλο που δεν ήταν χωρίς προβλήματα. Επίσης εξέφρασαν την απογοήτευσή τους με τις υφιστάμενες συνθήκες.

Το στάτους των πανεπιστημίων στον βορρά είναι το κύριο εμπόδιο στη θεσμικής όπως και στην ατομική συνεργασία. Οι Τουρκοκύπριοι ακαδημαϊκοί στην πραγματικότητα λαμβάνουν προσκλήσεις για να συμμετέχουν σε συνέδρια και πάνελ και να δίνουν ομιλίες σε πανεπιστήμια στον νότο. Ο συνεντευξιζόμενος 8 για παράδειγμα, εμπλέκεται τακτικά σε τέτοιες δραστηριότητες. Εντούτοις, ένα κλασικό πρόβλημα, που μάλιστα προκύπτει σχεδόν κάθε φορά, είναι το πανεπιστήμιο εργασίας και η χώρα προέλευσης των Τουρκοκύπριων ακαδημαϊκών. Συνήθως στον νότο ζητείται από τους Τουρκοκύπριους να μην γράψουν το όνομα του πανεπιστημίου τους, αλλά απλώς να δηλώσουν τον τομέα τους – έτσι ώστε να αποφύγουν την «έμμεση αναγνώριση» των πανεπιστημίων στον βορρά όταν τυπώνονται τα ονόματά τους στα προγράμματα των συνεδρίων και σε δημοσιεύσεις. Συνεπώς, κάθε φορά που Τουρκοκύπριοι ερευνητές συμμετέχουν σε μία ακαδημαϊκή εκδήλωση στον νότο, αυτή η συμμετοχή τους λαμβάνει χώρα σε αυστηρά προσωπικό επίπεδο. Μία συχνή παρατήρηση μεταξύ των Τουρκοκύπριων συμμετεχόντων στις συνεντεύξεις και στις ομάδες εστίασης, ήταν το γεγονός ότι συχνά ήταν πολύ ενοχλητικό: «σε μία αίθουσα συνεδρίου γεμάτη με πανεπιστημιακούς από διάφορες χώρες και από εκείνο ή το άλλο πανεπιστημιακό ίδρυμα, εγώ ήμουν ο μόνος που βρισκόταν εκεί χωρίς να σχετίζεται με κάποιο πανεπιστημιακό ίδρυμα», διαμαρτυρήθηκε ένας Τουρκοκύπριος μελετητής κατά τη διάρκεια της συζήτησης στην ομάδα εστίασης 2. Παρόμοιο είναι το πρόβλημα που προκύπτει και με τις διευθύνσεις: Βόρεια Κύπρος και Μερσίνα 10 Τουρκία συνήθως είναι εντόνως αμφισβητούμενες – ορισμένες φορές βόρεια Κύπρος (με μικρογράμματο «β») ή απλώς Κύπρος θα μπορούσαν να γίνουν αποδεκτά ως συμβιβαστική λύση, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες στην Ομάδα Εστίασης 2.

Τα ζητήματα της συσχέτισης με πανεπιστημιακό ίδρυμα ή χώρα στην οποία ανήκουν τα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια είναι πολύ πιθανό ότι θα συνεχίσουν να παρεμποδίζουν τη συνεργασία εξαιτίας της σχετικά νέας οδηγίας από ορισμένα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια που ορίζει χρηματική ανταμοιβή για έκδοση σε επιστημονικά περιοδικά, μόνο αν η διεύθυνση του πανεπιστημίου παρουσιάζεται να είναι στην Τουρκία. Κάτι τέτοιο θα δυσχεράνει την κατάσταση για τους Τουρκοκύπριους που θα δυσκολεύονται ακόμη περισσότερο να συμβιβάσουν όσον αφορά τη σχέση τους με πανεπιστήμιο και τη χώρα σε μελλοντικές συνεργασίες με τους Ελληνοκύπριους ομολόγους τους.

Οι Τουρκοκύπριοι ακαδημαϊκοί σήμερα αντιμετωπίζουν λιγότερη πίεση από τις διοικήσεις των πανεπιστημίων τους, τους συναδέλφους και τους τις αρχές, όταν πρόκειται για επαφές και συνεργασία με τους Ελληνοκύπριους ομολόγους τους. Ο συνεντευξιαζόμενος 9 είπε «Δεν νιώθω καμία πίεση». Δεν ίσχυε όμως πάντα αυτό. Οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις και στις ομάδες εστίασης που πήραν μέρος στις κοινοτικές δραστηριότητες στη δεκαετία του 1990, είτε στο ξενοδοχείο Ledra Palace στη ζώνη κατάπαυσης του πυρός, είτε στο δικοινοτικό χωριό Πύλα με τη μυστική αστυνομία να κάθεται στο διπλανό τραπέζι, είπαν ότι είχαν χαρακτηριστεί προδότες τότε. «Καθώς περνούσα δίπλα από το σημείο διέλευσης του ξενοδοχείου Ledra Palace για να πάω στον νότο για τη συζήτηση στην ομάδα εστίασης, θυμήθηκα ξανά εκείνες τις μέρες και ένιωσα τα ίδια συναισθήματα», ανέφερε ένας από τους συμμετέχοντες. Δεν μπορεί να ειπωθεί το ίδιο για τους Ελληνοκύπριους ακαδημαϊκούς. «Οι συνάδελφοί μου με περιφρονούσαν, επειδή συμμετείχα σε ένα συνέδριο που λάμβανε χώρα στον βορρά» ανέφερε ένας από τους συμμετέχοντες στην ομάδα εστίασης 2, συμπληρώνοντας ότι οι συνάδελφοί θεωρούσαν ότι αυτό αποτελούσε αναγνώριση της ΤΔΒΚ. Το γεγονός ότι σχεδόν όλες οι αίθουσες συνεδριάσεων στον βορρά διακοσμούνται με τουλάχιστον μία σημαία της ΤΔΒΚ και της Τουρκίας δεν μειώνει το άγχος που νιώθουν οι Ελληνοκύπριοι ακαδημαϊκοί, όταν παρίστανται σε εκδηλώσεις στον βορρά.

Τα δύο κυριότερα εμπόδια στην επαγγελματική συνεργασία που αναγνώρισαν οι Ελληνοκύπριοι συμμετέχοντες είναι: η πολιτική σύγκρουση και το ζήτημα της αναγνώρισης· οι αναμενόμενες αντιδράσεις από όσους τρέφουν εχθρικά συναισθήματα προς την αναγνώριση. Το πρώτο μπορεί να κατηγοριοποιηθεί περισσότερο ως διοικητικό εμπόδιο, ενώ το δεύτερο είναι κοινωνικό εμπόδιο. Και τα δύο μπορούν να θεωρηθούν σε μεγαλύτερο βαθμό ζητήματα δομής και όχι δράστη και δείχνουν την κανονικοποίηση της διαίρεσης (όπως αναφέρθηκε πιο πάνω). Τα εμπόδια είναι κατά κύριο λόγο προληπτικής φύσης και όχι κατασταλτικά και ακόμη περισσότερο: περισσότερο πιστεύεται ότι υπάρχουν παρά είναι γνωστό ότι υπάρχουν. Ακαδημαϊκοί που ενδιαφέρονται δυναμικά για επαφές και ανταλλαγές αποτρέπονται από το να προσπαθήσουν, καθώς πιστεύουν ότι θα πρέπει «να πληρώσουν το τίμημα» (Συνεντ. 1, Συνεντ. 2, Συνεντ. 3, Συνεντ. 6). Χρησιμοποιώντας χαρακτηριστικές φράσεις, ο Ελληνοκύπριος ψυχολόγος ανέφερε τον κανονισμό της Πράσινης Γραμμής και συζήτησε το εχθρικό περιβάλλον και τα μέσα ενημέρωσης που ουσιαστικά καταδικάζουν απλές πράξεις εμπορικών συναλλαγών. Στην περίπτωση μας «όπου εμπλέκεται άυλη εργασία – έρευνα, διδασκαλία και τα λοιπά – είναι ακόμη χειρότερη η κατάσταση», ανέφερε, καθώς πιστεύει ότι είναι μεγαλύτερη η καχυποψία (Συνεντ. 6).

Το (Ελληνο-) Κυπριακό Υπουργείο Εξωτερικών μαζί με το Υπουργείο Παιδείας λειτουργώντας βάσει μιας νοοτροπίας παιχνιδιού μηδενικού αθροίσματος συστηματικά κάνουν ό,τι μπορούν για να υπονομεύσουν όχι μόνο τις προσπάθειες των τουρκοκυπριακών πανεπιστημίων για προσέλκυση φοιτητών από το εξωτερικό αλλά επίσης για να σαμποτάρουν τα συνέδρια και τις υπόλοιπες ακαδημαϊκές δραστηριότητες που διοργανώνουν, τις πιστοποιήσεις που προσπαθούν να λάβουν και τις συμφωνίες συνεργασίας που προσπαθούν να υπογράψουν. Ένας από τους Τουρκοκύπριους συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις (Συνέντ. 7) που επίσης υπηρέτησε ως διοικητικό στέλεχος στο πανεπιστήμιό του, είπε ότι, όπου κι αν πήγαν για να προωθήσουν το πανεπιστήμιο, π.χ. στην Αφρική, τους έδειχναν μία επιστολή από την πρεσβεία της ΚΔ που έλεγε σε δυνητικούς φοιτητές για ποιους λόγους δεν θα έπρεπε να σπουδάσουν στο βόρειο τμήμα της Κύπρου.

Ένα ακόμη παράδειγμα είναι το ακόλουθο: όταν ένα τουρκοκυπριακό πανεπιστήμιο διοργάνωσε ένα συνέδριο στην Κερύνεια, οι μελετητές στην οργανωτική και την επιστημονική επιτροπή έλαβαν μία θυμωμένη και εκφοβιστική ηλεκτρονική επιστολή από το Προσφυγικό Σωματείο 'Αδούλωτη Κερύνεια'. Αυτή η επιστολή αρχικά επανέλαβε την επίσημη γραμμή για την κατοχή και τον μαζικό εκτοπισμό μετά το 1974, και στη συνέχεια ολοκλήρωσε με την ακόλουθη πρόταση: «Με την επιφύλαξη των νόμιμων δικαιωμάτων μας ενάντια σε οποιονδήποτε που μέσω λόγων και έργων γίνεται συνεργός σε εγκλήματα εναντίον μας, ανυπομονούμε να ακούσουμε ότι έχετε αποσύρει την παράνομη δραστηριότητα στις κατεχόμενες περιοχές της Κύπρου».

Η ελληνοκυπριακή θέση αναφορικά με τα πανεπιστήμια στον βορρά βασίζεται σε τέσσερις συγκεκριμένες υποθέσεις: πρώτον, τα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια «λειτουργούν παράνομα» ως «εκπαιδευτικά ιδρύματα», εφόσον δεν συμμορφώνονται προς τους σχετικούς Νόμους και Κανονισμούς της Κυπριακής Δημοκρατίας για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συνεπώς, όπως και τα «πτυχία» που δίνουν, δεν αναγνωρίζονται από την Κυπριακή Δημοκρατία. Δεύτερον, αυτά τα «πανεπιστήμια» λειτουργούν σύμφωνα με τον υποτιθέμενο «νόμο» της επονομαζόμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» («ΤΔΒΚ») που, σύμφωνα με τα σχετικά ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και του διεθνούς δικαίου, είναι ένας παράνομος μόρφωμα που δεν αναγνωρίζεται από τη διεθνή κοινότητα με τη μόνη εξαίρεση της Τουρκίας». Τρίτον, «η άμεση ή έμμεση αναγνώριση των «πανεπιστημίων» ή των «πτυχίων» τους αντιτίθεται στους όρους και τους στόχους σημαντικών υφισταμένων ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, δεδομένου ότι μία προϋπόθεση για αυτές τις πρωτοβουλίες είναι η συνεργασία σε εθνικό επίπεδο και ένα εθνικά αναγνωρισμένο θεσμικό πλαίσιο». Τέλος, «τα «πανεπιστήμια» χτίστηκαν σε ιδιοκτησίες κατά κύριο λόγο Ελληνοκύπριων εκτοπισμένων».⁹ Όπως το έθεσε ο Κυπριο-Αυστραλός ακαδημαϊκός Μιχάλης Μιχαήλ που είχε

⁹ Βλ. «Τα «πανεπιστήμια» που λειτουργούν παράνομα στις κατεχόμενες περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας. Θέση της κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας». Διαθέσιμη διαδικτυακά στον σύνδεσμο

εμπλακεί σε διάφορες προσπάθειες για αύξηση των επαφών και του διαλόγου μεταξύ ακαδημαϊκών και από τις δύο πλευρές, όπως επίσης και μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας «ουσιαστικά, η ΚΔ και τα πανεπιστήμιά της... δεν αναγνωρίζουν τα πανεπιστήμια στη βόρεια Κύπρο – ιδιωτικά, ημι-ιδιωτικά ή δημόσια. Κατά συνέπεια, αυτό σημαίνει ότι τα πανεπιστήμια στην ΚΔ (Νότια Κύπρο) δεν μπορούν να έχουν νόμιμη θεσμική σχέση με τα πανεπιστήμια στον βορρά».¹⁰

Συνεπώς θα ήταν ασφαλές να ειπωθεί ότι το ζήτημα της αναγνώρισης είναι πιθανό να παραμείνει το κύριο εμπόδιο για μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ ακαδημαϊκών από τις δύο κοινότητες. Ως εκ τούτου, οποιαδήποτε πρωτοβουλία που στόχο έχει να επιδράσει με τέτοιο τρόπο, θα πρέπει να λάβει την έγκριση της πολιτικής ηγεσίας και των δύο πλευρών. Είναι προφανές ότι η μεγαλύτερη πρόσκληση θα είναι να πείσουν την ελληνοκυπριακή πλευρά να αλλάξει τη θέση της.

Η έρευνά μας δεν ανακάλυψε ουσιαστικές διαφορές στις πρακτικές που ακολουθούν δημόσια και ιδιωτικά πανεπιστήμια στον νότο. Παρόλο που θα ανέμενε κανείς τα ιδιωτικά πανεπιστήμια να είναι θεωρητικά πιο ελεύθερα να συνεργαστούν με ιδιωτικά πανεπιστήμια στον βορρά σε σύγκριση με τα δημόσια πανεπιστήμια, αν η διοίκησή τους συμφωνούσε, όμως δεν συνέβαινε αυτό. Η επίσημη ελληνοκυπριακή θέση όσον αφορά τα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια (όπως σκιαγραφήθηκε πιο πάνω) ισχύει με τον ίδιο ακριβώς τρόπο σε όλα τα ιδιωτικά πανεπιστήμια στον νότο. Ακόμη και στις περιπτώσεις που η διοίκηση κάποιου ιδιωτικού πανεπιστημίου ήταν πρόθυμη για συνεργασία, δεν υπήρχε τρόπος να συγκρουστούν με τη θέση του Υπουργείου ή να την παρακάμψουν. Η εξάρτηση των πανεπιστημίων από το κράτος για πιστοποίηση και άλλες ρυθμιστικές διαδικασίες, ο μεγάλος ανταγωνισμός για φοιτητές και, κατά συνέπεια, η ανάγκη αποφυγής της αρνητικής δημοσιότητας, εξαναγκάζουν τις διοικήσεις που θα μπορούσαν να είναι ευνοϊκές στις προοπτικές της συνεργασίας πέρα από τη διαχωριστική γραμμή, πιο διστακτικές και επιφυλακτικές (ομάδα εστίασης 1). Για να χρησιμοποιήσουμε τα λόγια του Μιχαήλ και πάλι, «οποιαδήποτε «πρωτοβουλία» με στόχο τη θεσμική συνεργασία θα είχε σοβαρότατες πολιτικές και οικονομικές συνέπειες. Τα ιδιωτικά πανεπιστήμια... προφανώς διαθέτουν μεγαλύτερη ευελιξία – εντούτοις, οι ηγεσίες τους φοβούνται τις πολιτικές και πελατειακές συνέπειες».

Η πολιτική και το ζήτημα της αναγνώρισης θεωρούνται τεράστια εμπόδια στις επίσημες και πλήρως ανεπτυγμένες ανταλλαγές. «Αν έχετε επίσημη ερευνητική συνεργασία και ένα τουρκοκυπριακό πανεπιστήμιο αποτελεί μέρος της κοινοπραξίας, αυτή είναι μία μορφή αναγνώρισης, ό,τι κι αν πούμε. Δεν θα με πείραζε ως επιστήμονα, αλλά κάποιος από τη διοίκηση του πανεπιστημίου πιθανόν να μην το έβλεπε έτσι» (Συνέντ. 1). Πολλοί Ελληνοκύπριοι ακαδημαϊκοί τόνιζαν την ανάγκη για θεσμικό πλαίσιο. «Δεν μπορώ να τα καταφέρω μόνος μου. Θα είμαι σε δύσκολη θέση, αν λάβω πρόσκληση για να πάω στην άλλη πλευρά. Πρέπει να γίνει μέσα σε κάποιο επίσημο πλαίσιο: μία επαγγελματική ένωση, ένα πανεπιστήμιο, τον Ιατρικό

¹⁰ Οι συγγραφείς θα ήθελαν να ευχαριστήσουν τον Μιχάλη Μιχαήλ για τη συνεισφορά του.

Σύλλογο, κλπ.» (Συνέντ. 2). Όταν ρωτήθηκε ποιος θα μπορούσε να αναλάβει την πρωτοβουλία, η απάντηση ήταν ότι αυτό θα μπορούσε να προέλθει μόνο από την ιεραρχία του πανεπιστημίου, αφού θα έχει σχεδιαστεί και συμφωνηθεί μία διαδικασία. Ο Τουρκοκύπριος πολιτικός επιστήμονας (Συνέντ. 10) επίσης είπε ότι θα ήταν ιδιαίτερος πρόθυμος να συμμετάσχει σε μία ανταλλαγή ακαδημαϊκών στο βαθμό που αυτό θα γινόταν μέσα από ένα πρωτόκολλο μεταξύ των δύο πανεπιστημίων.

Ακαδημαϊκές και πολιτικές επιταγές για συνεργασία

Ένα ακόμη ενδιαφέρον συμπέρασμα των συμμετεχόντων στη δεύτερη ομάδα εστίασης ήταν μία συντριπτική πλειοψηφία ακαδημαϊκών που εμπλέκονται σε δικοινοτική συνεργασία, εμπλέκονται όχι μόνο για ακαδημαϊκούς σκοπούς, αλλά επίσης λόγω των πολιτικών τους πεποιθήσεων, ήτοι λόγω της δέσμευσής τους για την επαναπροσέγγιση μεταξύ των δύο κοινοτήτων και της επανένωσης του νησιού. Επιπρόσθετα, βρήκαμε ότι συχνότατα τα μέλη του προσωπικού που δεν είναι Κύπριοι, κυρίως όσοι προέρχονται από την Ελλάδα και την Τουρκία, ήταν λιγότερο ενθουσιώδη με την ιδέα της συνεργασίας με καθηγητές από την άλλη πλευρά της πράσινης γραμμής, επειδή δεν νιώθουν ότι διακυβεύεται κάτι για τους ίδιους, δηλαδή το κυπριακό πρόβλημα τους απασχολεί λιγότερο. Όπως το έθεσε ένας από τους συμμετέχοντες, «Εγώ έχω πρόσθετα κίνητρα για συνεργασία πέρα από τις ακαδημαϊκές ανησυχίες, επειδή θέλω τα παιδιά μου να μεγαλώσουν σε ένα επανενωμένο νησί. Ένας συνάδελφος από το εξωτερικό δεν θα ασχολιόταν».

Συνολικά, οι Τουρκοκύπριοι μελετητές δεν ήταν πολύ αισιόδοξοι αναφορικά με τις προοπτικές μεγαλύτερης συνεργασίας με τους Ελληνοκύπριους ομολόγους τους, τουλάχιστον όσο δεν υπάρχει λύση στο κυπριακό πρόβλημα. Ο συνεντευξιαζόμενος 9, για παράδειγμα, επιχειρηματολόγησε ότι όσο συνεχίζει η τρέχουσα κατάσταση των πραγμάτων, οποιαδήποτε προσπάθεια να δημιουργηθούν κανάλια συνεργασίας σε θεσμικό επίπεδο, ακόμη και με την έγκριση των δύο ηγετών, θα ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία – ακριβώς όπως η διασυνδεσιμότητα των δικτύων κινητής τηλεφωνίας ήταν αδύνατη, παρόλο που οι δύο ηγέτες την είχαν συμφωνήσει πριν τρία χρόνια. Πρόσθεσε ότι ανέμενε πως «η ελληνοκυπριακή πλευρά θα αποφύγει να προβεί σε κινήσεις που θα νομιμοποιούσαν την αφύσικη κατάσταση που κυριαρχεί επί του παρόντος». Η θεσμική συνεργασία θα ήταν εφικτή μόνο, αν είχε υπάρξει πολιτική συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών, η οποία θα αποσαφήνιζε το στάτους του τουρκοκυπριακού κράτους, κατέληξε.

Το γεγονός ότι τα πανεπιστήμια αποτελούν τις κύριες ατμομηχανές της οικονομικής ανάπτυξης για την τουρκοκυπριακή οικονομία καθιστά ακόμη πιο δύσκολη για την ελληνοκυπριακή πλευρά την αποδοχή της αποπολιτικοποίησης του ζητήματος της συνεργασίας μεταξύ των Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης στις δύο πλευρές. Εξ αρχής, η τριτοβάθμια εκπαίδευση είχε σχεδιαστεί ως ένας οικονομικός τομέας που στόχο είχε να παρακάμπτει τη διεθνή απομόνωση της ΤΔΒΚ, που επιβλήθηκε από τη διεθνή κοινότητα εξαιτίας μίας μονομερούς δήλωσης ανεξαρτησίας (πρώην Τούρκος Πρέσβης Ertuğrul Kumcuoğlu στο İnanç 2007), και τα επίσημα στοιχεία δείχνουν ότι αυτή η στρατηγική ήταν

επιτυχημένη, κρίνοντας από τον αριθμό των ξένων φοιτητών που ήταν εγγεγραμμένοι σε τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια και τα έσοδα που προέρχονταν από τον τομέα των Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Χαμένες ευκαιρίες

«Έχω προτείνει την ανταλλαγή φοιτητών» επίσημα στο πανεπιστήμιό μου «όμως η υπόθεση κόλλησε – πρέπει να ρωτήσουμε το Υπουργείο και ούτω καθεξής», ανέφερε ο Ελληνοκύπριος ψυχολόγος (Συνέντ. 6). Επίσης πρόσθεσε ότι αυτό ορισμένες φορές γίνεται γελοίο, όταν οι φοιτητές αποστέλλονται στην Τουρκία για να μάθουν τουρκικά τη στιγμή που θα μπορούσαν απλώς να περάσουν τη διαχωριστική γραμμή (Συνέντ. 6). Παρομοίως, αλλά από διαφορετική οπτική γωνία, ο Τουρκοκύπριος ακαδημαϊκός (Συνέντ. 7) επίσης σημείωσε πόσο σημαντικό είναι να εκμεταλλευόμαστε τη γεωγραφική εγγύτητα· «όταν δεν έχουμε κάποιον που θα μπορούσε να διδάξει ένα συγκεκριμένο μάθημα, φέρνουμε αεροπορικώς καθηγητές από την Τουρκία. Θα ήταν πολύ πιο αποτελεσματικό και φθηνό, αν μπορούσαμε να φέρουμε κάποιον από τον νότο». Το ίδιο ισχύει επίσης για τις υλικές υποδομές, τα εργαστήρια και τις βιβλιοθήκες, πρόσθεσε. Αντί να υπάρχουν όλα δύο φορές, θα έπρεπε να προσπαθούμε να συμπληρώνουμε ο ένας τον άλλο και να χρησιμοποιούμε τους περιορισμένους πόρους μας με πιο αποτελεσματικό τρόπο, σημείωσε.

Εξωπανεπιστημιακά εναλλακτικά μονοπάτια για συνεργασία και πολιτική υποστήριξη

Οι επαγγελματικές ενώσεις στάθηκε ευκολότερο να συνεργαστούν από τα πανεπιστήμια, υποστήριξε ένας πολιτικός μηχανικός, επειδή έχει γίνει προπαρασκευαστική δουλειά από τότε που άνοιξαν τα σημεία διέλευσης. Υπάρχουν ήδη σχέσεις μεταξύ ανθρώπων από τις δύο πλευρές και, υπάρχουν ακόμη και κοινές εκδηλώσεις, «δεν είναι ανάγκη να ξεκινήσει από την αρχή η διαδικασία» (Συνέντ. 3).

Την ίδια άποψη εξέφρασε επίσης και ένα ανώτερο διοικητικό στέλεχος (Συνέντ. 4) που είπε ότι, επειδή οι επιχειρήσεις είναι λιγότερο δεσμευμένες από τις κρατικές δομές από όσο είναι τα πανεπιστήμια, θα ήταν ευκολότερο να παρακαμφθούν τα θεσμικά εμπόδια. Εντούτοις, δεδομένου ότι οι περισσότερες τουρκοκυπριακές επαγγελματικές ενώσεις δημιουργήθηκαν μετά το 1964 και μετά το 1974 μπορούσαν επίσης να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της αναγνώρισης στον νότο. Οι τέχνες έχουν υπάρξει πολύ επιτυχημένες στη δημιουργία επαφών και μία δικοινοτική κυπριακή ομάδα συμμετείχε στην Κωνσταντινούπολη ως Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Πρωτεύουσα 2010 στην Τουρκία. Εντούτοις, ο Ελληνοκύπριος καλλιτέχνης στην ομάδα εστίασης 1 είπε ότι οι συνδέσεις στον κόσμο της τέχνης σε μεγάλο βαθμό δεν γίνονται αντιληπτές: «η τέχνη γίνεται ορατή μόνο όταν υπάρχει ένα σκάνδαλο, όπως με την περίπτωση της έκθεσης Manifesta». Αυτή η πολύ υψηλού κύρους διεθνής έκθεση τέχνης που ήταν προγραμματισμένη να λάβει χώρα στην Κύπρο το 2006, κατέρρευσε και ακυρώθηκε μετά τις ενστάσεις του Υπουργείου Παιδείας της ΚΔ για την πρόθεση των διοργανωτών να την επεκτείνουν στο βόρειο τμήμα της Κύπρου.

Όταν προτάθηκε από τη διοίκηση του πανεπιστημίου το υποθετικό σενάριο ενός προγράμματος ανταλλαγών, και οι δύο γιατροί ήταν θετικοί παρόλο που και οι δύο εξέφρασαν αρχικά τους δισταγμούς τους. Οι συνάδελφοί τους και οι φοιτητές θα ήταν διστακτικοί και δεν θα ήταν εύκολο να συμμετάσχουν, επειδή θα ανησυχούσαν ότι «ο κόσμος θα τους αποκαλέσει προδότες». Αλλά, ένας γιατρός είπε (Συνέντ. 1), αν υπάρχει κάτι χρήσιμο που μπορεί κανείς να κερδίσει από αυτό, τότε θα πετύχει. Στην αρχή δεν είναι εύκολα τα πράγματα, αφού είναι σίγουρο πως κάποιος «θα επικρίνει την κίνηση χρησιμοποιώντας πολιτικά επιχειρήματα», αλλά μακροπρόθεσμα, είναι πιθανό να το ξεπεράσουμε αυτό, είπε ο άλλος (Συνέντ. 2).

Οι περισσότεροι από τους ακαδημαϊκούς από τους οποίους πήραμε συνέντευξη ένωσαν ότι μία κοινή δήλωση από τους δύο ηγέτες στην οποία να ενθαρρύνεται η ανταλλαγή και η συνεργασία φοιτητών και ακαδημαϊκών θα βοηθούσε, όπως επίσης και η θετική στάση των διοικήσεων των πανεπιστημίων. Εντούτοις, ελλείψει δομικών αλλαγών, ακόμη και αυτές δεν θα επαρκούσαν για να αντιμετωπιστούν τα εμπόδια και οι αντιδράσεις. Αλλά οι Ελληνοκύπριοι ακαδημαϊκοί ήταν σίγουροι ότι τέτοια μέτρα θα παρείχαν επαρκή υποστήριξη σε αυτούς που θα ενδιαφέρονταν για ανταλλαγές (Συνέντ. 5, Συνέντ. 6). Οι Τουρκοκύπριοι ακαδημαϊκοί επίσης υποστήριζαν τέτοια σχέδια. Είπαν ότι οι διοικήσεις των πανεπιστημίων θα ήταν υποστηρικτικές και οι φοιτητές που ήδη σπούδαζαν σε μικτές ομάδες διεθνώς δεν θα ενοχλούνταν να έχουν Ελληνοκύπριους καθηγητές ή συμφοιτητές. Όταν ερωτήθηκαν κατά πόσο το να έχουν Ελληνοκύπριους θα αποτελούσε πρόβλημα για τη διοίκηση του πανεπιστημίου ή τους φοιτητές, ο συνεντευξιαζόμενος 11 ανέφερε «είχαμε ήδη Ελληνοκύπριους ακαδημαϊκούς που δίδασκαν σεμινάρια για την έρευνα στον καρκίνο ή στα φαρμακευτικά προϊόντα, και δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα». Μόνο ο συνεντευξιαζόμενος 10 εξέφρασε την επιφύλαξη του ότι ορισμένοι εθνικιστές Τούρκοι φοιτητές ίσως θα διαφωνούσαν να έχουν Ελληνοκύπριους καθηγητές ή συμφοιτητές.

Όλοι οι Ελληνοκύπριοι ακαδημαϊκοί τόνιζαν ότι ήταν κρίσιμης σημασίας να διασφαλίσουν επαφές και ανταλλαγές μεταξύ ακαδημαϊκών, πριν την εμπλοκή των φοιτητών (Συνέντ. 1 – 6). Και αυτή η άποψη επίσης εκφράστηκε και στις δύο ομάδες εστίασης. Η αναπόφευκτα εθελοντική φύση οποιασδήποτε δραστηριότητας που εμπλέκει Ελληνοκύπριους που διασχίζουν τη διαχωριστική γραμμή προς τον βορρά αναφέρθηκε ως ένα ακόμη εμπόδιο για πιο συνολικές επαφές / ανταλλαγές. Ένας Ελληνοκύπριος κοινωνιολόγος στην ομάδα εστίασης 1 ανέφερε ότι ορισμένες φορές παίρνει τους φοιτητές του στο Σπίτι της Συνεργασίας για σεμινάρια στα οποία αλληλεπιδρούν με Τουρκοκύπριους συναδέλφους και φοιτητές. «Αλλά δεν μπορώ να τους ζητήσω να πάνε σε ένα πανεπιστήμιο στον βορρά. Κάποιοι δεν έχουν περάσει ποτέ τα σημεία διέλευσης». Ο Τουρκοκύπριος συμμετέχων στη συνέντευξη 8 επίσης ανέφερε ότι εκείνος και ακόμη ένας Ελληνοκύπριος συνάδελφος είχαν συνδιοργανώσει ένα πάνελ στο Σπίτι της Συνεργασίας, για να παράσχουν έναν χώρο αλληλεπίδρασης μεταξύ φοιτητών και από τις δύο πλευρές.

Για τους περισσότερους Τουρκοκύπριους είναι πολύ μικρότερο πρόβλημα η μετάβασή τους στον νότο. Πραγματικά, στα 15 χρόνια που έχουν περάσει από τη διευκόλυνση της διέλευσης μεταξύ των δύο πλευρών, ορισμένοι Τουρκοκύπριοι έχουν επιλέξει να φοιτήσουν

σε ελληνοκυπριακά πανεπιστήμια. Επί του παρόντος, υπάρχουν 30 Τουρκοκύπριοι φοιτητές που σπουδάζουν στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και 9 εγγεγραμμένοι στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Δεδομένου ότι, εντούτοις, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2017-2018 υπήρχαν περίπου 13.000 εγγεγραμμένοι φοιτητές που σπούδαζαν σε τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια (Büke 2018a), αυτός ο αριθμός είναι αμελητέος.

Ανταγωνισμός

Οι δύο Ελληνοκύπριοι γιατροί ανέφεραν ότι το ανταγωνιστικό ιδιωτικό συγκείμενο αναστέλλει τη συνεργασία ενδοκοινοτικά και διακοινοτικά. Και οι δύο τόνισαν ότι ο κερδοσκοπικός χαρακτήρας των ιδιωτικών πανεπιστημίων διαμορφώνει τις προτεραιότητές τους και το γεγονός ότι η έρευνα δεν είναι στην πραγματικότητα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός τους (Συνέντ. 1 και Συνέντ. 2). Το γεγονός ότι οι ιατρικές σχολές δημιουργήθηκαν σχετικά πρόσφατα και ακόμη έχουν μεγάλη διαδρομή, μέχρι να αποκτήσουν την αναγνώριση που επιθυμούν επίσης αποτελούσε εμπόδιο. Κατά συνέπεια τείνουν να είναι πιο συντηρητικές και λιγότερο πρόθυμες να διακινδυνεύσουν χωρίς βέβαια οφέλη και δυνητικά υψηλό κόστος (Συνέντ. 2). Στην ομάδα εστίασης 1, ο Ελληνοκύπριος κοινωνιολόγος μίλησε περισσότερο συγκεκριμένα επί του ζητήματος του ανταγωνισμού σημειώνοντας ότι τα ιδιωτικά πανεπιστήμια στον νότο έχουν έννομο συμφέρον να διατηρούν τα ιδιωτικά πανεπιστήμια του βορρά σε καθεστώς μη αναγνώρισης, καθώς είναι ανταγωνιστές τους στην προσέλκυση φοιτητών από το εξωτερικό.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Στο παρόν κεφάλαιο, θα κάνουμε κάποιες προτάσεις που μπορεί να βελτιώσουν την υφιστάμενη ατμόσφαιρα που θυμίζει ψυχρό πόλεμο και να δημιουργήσουν σχέσεις μεταξύ των μελετητών και των Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης των δύο κοινοτήτων. Οι λιγότερο φιλόδοξες από πολιτική άποψη προτάσεις μπορούν να προωθήσουν συνεργασία σε ατομικό επίπεδο χωρίς κραδασμούς σε θεσμικό και κυβερνητικό επίπεδο. Πιο ολοκληρωμένες προσπάθειες απαιτούν πολιτική βούληση και εμπλοκή σε επίπεδο ηγεσίας, καθώς θα θέσουν υπό αμφισβήτηση καθιερωμένες κυβερνητικές πολιτικές – ειδικότερα στον νότο.

1. Στο πλαίσιο αυτό, η πρώτη πρότασή μας σε επίπεδο πολιτικής είναι *να προωθηθεί η αλληλεπίδραση και η συνεργασία μεταξύ μεμονωμένων ακαδημαϊκών*. Οι συνεντεύξεις μας και οι συζητήσεις στις ομάδες εστίασης αποκάλυψαν ότι οι ακαδημαϊκοί από τις δύο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής σε μεγάλο βαθμό δεν γνωρίζονται μεταξύ τους και απουσία θεσμικής συνεργασίας, δεν μπορούν να αναγνωρίσουν με ευκολία ακαδημαϊκούς που εργάζονται σε παρόμοιους τομείς και ζητήματα στην άλλη κοινότητα. Η δημιουργία μίας βάσης δεδομένων ή μίας ιστοσελίδας ή μίας ψηφιακής πλατφόρμας που να καταγράφει όλους τους ερευνητές που εργάζονται σε κυπριακά Ιδρύματα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης, όπως επίσης και τις δημοσιεύσεις τους και τους τομείς ερευνητικού ενδιαφέροντος θα διευκολύνει τους μελετητές να έρχονται σε επαφή μεταξύ τους για πιθανή συνεργασία. Όντως, αυτό ήταν ένα από τα έργα του CAF που δυστυχώς δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ λόγω ελλειπούς χρηματοδότησης.

Άλλες δραστηριότητες δικτύωσης θα μπορούσαν να διοργανωθούν στη ζώνη κατάπαυσης του πυρός. Ο CAD (Ακαδημαϊκός Διάλογος Κύπρου) γεννήθηκε μέσα από μία τέτοια συγκέντρωση, ξεκίνησε υπό την αιγίδα της Αυστραλιανής Ύπατης Αρμοστείας και συνέχισε υπό την αιγίδα της. Αυτού του είδους οι δραστηριότητες κοινωνικής / επαγγελματικής δικτύωσης που λαμβάνουν χώρα σε σχετικά φιλική και ουδέτερη ατμόσφαιρα μπορεί να κάνει ευκολότερη την πρώτη επαφή. Όπως σημείωσε ο συνεντευξιζόμενος 12 «ετήσιες επιστημονικές συναντήσεις, όπως επίσης και αποκλειστικά κοινωνικής φύσης συγκεντρώσεις, όπως είναι οι εκδηλώσεις δοκιμής κρασιών που διοργανώνονται συγκεκριμένα για την ακαδημαϊκή κοινότητα, μπορεί να βοηθήσουν να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των ακαδημαϊκών και μπορεί να είναι ακόμη καλύτερες από τη δημιουργία μίας ψηφιακής πλατφόρμας. Έτσι γίνεται στις συνηθισμένες χώρες. Γιατί δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει στην περίπτωσή μας;»

2. Ένα πιθανό δεύτερο ή παράλληλο βήμα θα ήταν να προωθηθούν δικοινοτικά ερευνητικά έργα με την προσφορά οικονομικής βοήθειας. Το 2018, ομάδες που συνεργάστηκαν στον τομέα της επιστήμης κέρδισαν πέντε από τα δικοινοτικά βραβεία του Ιδρύματος Stelios που στόχο έχουν «να ενθαρρύνουν τη δικοινοτική συνεργασία μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, προκειμένου να προωθηθεί η διαρκής ειρήνη στο νησί». Παρόμοιες επιδοτήσεις, ειδικότερα όσες επικεντρώνονται στη συνεργασία μελετητών, θα μπορούσαν να προωθήσουν μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ ακαδημαϊκών και ερευνητών. Ο Μιχαήλ σημειώνει «οποιαδήποτε συνεργασία αυτού του είδους πρέπει να έχει πραγματική επίδραση στις καθημερινές ζωές των Κυπρίων. Αυτό μπορεί να σημαίνει να διενεργείται κοινή έρευνα σε τομείς που δεν είναι εμφανώς πολιτικοί – εκτός των κοινωνικών επιστημών – όπως είναι τα περιβαλλοντικά προβλήματα, υγεία, πολιτισμική αναπαλαίωση, χρήση ύδατος, κλπ.». Οι Τουρκοκύπριοι μελετητές θα ήταν ιδιαίτερα πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε αυτά τα έργα, καθώς οι ευκαιρίες χρηματοδότησης είναι πολύ περιορισμένες. Θα ήταν ελκυστικό για τους Ελληνοκύπριους μελετητές, όπως επίσης το γεγονός ότι η διασφάλιση μιας τέτοιας επιδότησης θα ήταν λιγότερο ανταγωνιστική από την προσπάθεια για διασφάλιση χρηματοδότησης από προγράμματα της ΕΕ, όπως το Ορίζων 2020.
3. Όπως προαναφέρθηκε, σε επίσημο επίπεδο, ένα από τα κύρια εμπόδια στη συνεργασία είναι το γεγονός ότι πολλά τουρκοκυπριακά Ιδρύματα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης έχουν χτιστεί σε γη που ανήκε σε Ελληνοκύπριους πριν το 1974. Ένας τρόπος για να επιλυθεί αυτό το πρόβλημα είναι να καταβληθεί αποζημίωση στους νόμιμους ιδιοκτήτες της ιδιοκτησίας μέσω της τουρκοκυπριακής Επιτροπής Ακίνητων Περιουσιών, όπως έχουν πράξει ορισμένοι ξενοδοχοί εκκαθαρίζοντας με αυτό τον τρόπο τους τίτλους ιδιοκτησίας των ξενοδοχείων τους.¹¹ Η τουρκοκυπριακή πλευρά μπορεί να θέσει ως προτεραιότητα την καταβολή της αποζημίωσης για τη γη στην οποία λειτουργούν πανεπιστήμια ως κίνηση καλής θέλησης. Ως αντάλλαγμα, μπορούν να παρασχεθούν μακροπρόθεσμα δάνεια από διεθνείς δανειστές προκειμένου να διευκολυνθεί η διαδικασία.
4. Μία πιο απαιτητική κίνηση από οικονομική άποψη θα ήταν να ιδρυθούν ερευνητικά ινστιτούτα και εργαστήρια στη ζώνη κατάπαυσης του πυρός ακολουθώντας στα βήματα επιτυχημένων οργανώσεων, όπως είναι ο Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας (ΟΙΔΕ) και η Επιτροπή Αγνοουμένων στο Ανθρωπολογικό Εργαστήριο της ΔΕΑ. Άλλες επιτυχημένες οργανώσεις είναι το PRIO, το Ίδρυμα Friedrich Ebert Stiftung και το SeeD, που παρέχουν ευκαιρίες σε ερευνητές από τις δύο κοινότητες να συναντηθούν και να συνεργαστούν σε ατομικό επίπεδο. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επιτευχθεί αν ακολουθηθούν δύο εναλλακτικές πορείες που δεν αποκλείονται αμοιβαία: (1) να ακολουθηθεί το

¹¹ Βλ., για παράδειγμα, *Cyprus Mail* (2016): 'Rocks Hotel sold for €2 million' [Rocks Hotel πωλήθηκε για 2 εκατ. Ευρώ], 15 Δεκεμβρίου, διατίθεται διαδικτυακά στη διεύθυνση <https://cyprus-mail.com/2016/12/15/rocks-hotel-sold-e2-million/>. LGC News (2012) 'Hotel boss buys Greek land in TRNC' [Ιδιοκτήτης ξενοδοχείου αγοράζει ελληνική γη στην ΤΔΒΚ], 22 Νοεμβρίου, διατίθεται διαδικτυακά στη διεύθυνση <https://www.lgcnews.com/direct-sale-of-greek-land/>

μοντέλο του ΟΙΔΕ, κλπ., και να δημιουργηθεί μία καινούρια ανεξάρτητη οργάνωση που θα παρέχει μία πλατφόρμα στην οποία να συμμετέχουν μελετητές σε ατομικό επίπεδο· (2) να δημιουργηθεί μία «ευρύτερη οργάνωση» που να συγκεντρώνει Ιδρύματα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης και από τις δύο κοινότητες.

Όλες οι προαναφερθείσες οργανώσεις περιλαμβάνουν εμπλοκή εξωτερικών φορέων, που τουλάχιστον μπορεί να προσφέρει αρχική χρηματοδότηση και εμπειρία. Επειδή η συνεργασία σε επίπεδο ιδρυμάτων δείχνει σχεδόν αδύνατη, φαίνεται πως η εμπλοκή τρίτων μερών είναι ζωτικής σημασίας. Δύο από τους συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις (Συνέντ. 8 και Μιχάλης Μιχαήλ) προσέφεραν άγνωστες προσωπικές πληροφορίες αναφορικά με τέτοιες προσπάθειες. Σύμφωνα με τον Μιχαήλ, μία «ιδέα ακούστηκε για ίδρυση ενός Κέντρου για Διάλογο στην Κύπρο. Θα μπορούσε να είναι ένα αυτόνομο ερευνητικό ίδρυμα και δεξαμενή σκέψης που θα μπορούσαν να έχουν κάποια διευθέτηση ή εταιρική σχέση με πανεπιστήμια και μελετητές στη βάση μεμονωμένου έργου. Ενώ δεν θα μπορούσαν να έχουν απευθείας διμερή σχέση, θα συμμετείχαν σε μία πολυμερή διευθέτηση. Και η ηγεσία του Πανεπιστημίου Κύπρου και του EMU που ενδιαφέρονταν για αυτή την πρόταση – αλλά δυστυχώς, η πρωτοβουλία απέτυχε λόγω έλλειψης πόρων και χρηματοδότησης (όπως επίσης και επειδή θεωρείται ότι ανταγωνίζεται άλλα εγχειρήματα)». Ο συμμετέχων στη συνέντευξη 8, από την άλλη πλευρά, πήρε μέρος σε έργα που δημιουργούσαν περισσότερες θεσμικές εταιρικές σχέσεις μεταξύ Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης. Με συναδέλφους του από τον νότο εμπλεκόταν ενεργά σε διάφορες πρωτοβουλίες και προσπάθειες για να καθιερώσουν συνεργασία μεταξύ των Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης των δύο κοινοτήτων: «Από το 2004, έχουμε αναπτύξει αρκετά μοντέλα· αν τα πανεπιστήμια στις δύο κοινότητες δεν μπορούν να έχουν άμεση επαφή, είπαμε, τότε ας τους φέρουμε σε επαφή κάτω από την ομπρέλα ενός τρίτου μέρους, όπως είναι ένα Αμερικανικό πανεπιστήμιο, δύο δήμοι [της Λευκωσίας, όπου δεν υφίσταται ζήτημα αναγνώρισης] ή στο Πανεπιστήμιο των Ηνωμένων Εθνών. Δυστυχώς, δεν το πετύχαμε». Το κύριο εμπόδιο ήταν το ζήτημα της αναγνώρισης – και για ιδιωτικά και για δημόσια πανεπιστήμια, πρόσθεσε ο συμμετέχων στη συνέντευξη 8.

Ανεξάρτητα από τις προηγούμενες αποτυχίες, αυτό το μοντέλο έχει το δυναμικό να πετύχει αν οι πολιτικοί αρχηγοί είναι πρόθυμοι να εργαστούν γι' αυτό. Ένας τέτοιος θεσμός θα επέτρεπε τη συνεργασία, όχι μόνο για σκοπούς έρευνας αλλά και διδασκαλίας. Ήδη υπάρχει ένα μοντέλο που το επιτρέπει αυτό: «[ένα] πρόγραμμα μεταπτυχιακού επιπέδου Μάστερ για την οικοδόμηση της ειρήνης που δημιουργήθηκε από τρία πανεπιστήμια και σε τρεις τοποθεσίες στα Βαλκάνια» (βλ. Millican 2018). Ένα παγκύπριο κέντρο γλώσσας για όλο το νησί, που ειδικεύεται στη διδασκαλία ελληνικής και τουρκικής και παρέχει αναγνωρισμένα προσόντα για ολοκληρωμένους κύκλους μαθημάτων θα μπορούσε επίσης να ληφθεί υπόψη από αυτή την άποψη. Θα απαιτούσε τη δημιουργία ενός ειδικού μηχανισμού γλωσσικής πιστοποίησης κατά μήκος του Κανονισμού της Πράσινης Γραμμής, έτσι ώστε το ζήτημα της αναγνώρισης να μην γίνει εμπόδιο ακόμη μία φορά.

Το φυσιολογικό τέλος αυτής της πρωτοβουλίας θα ήταν η δημιουργία ενός πραγματικά δικοινοτικού και/ή διεθνούς πανεπιστημίου στη ζώνη κατάπαυσης του πυρός. Ενώ ένα πανεπιστήμιο στη ζώνη κατάπαυσης του πυρός θα μπορούσε να δημιουργήσει πολλές θετικές δευτερογενείς επιπτώσεις, τουλάχιστον συνενώνοντας φυσικά σημαντικό αριθμό φοιτητών και ακαδημαϊκών και από τις δύο κοινότητες, έχει επίσης ορισμένα εμφανή μειονεκτήματα. Πρώτα απ' όλα, θα μπορούσαν να αντισταθούν οι υφιστάμενοι θεσμοί, καθώς θα δημιουργήσει ανταγωνισμό. Τελικά, η τριτοβάθμια εκπαίδευση και στις δύο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής είναι πάνω από οτιδήποτε άλλο, μη κερδοσκοπική επιχείρηση. Δεύτερον, θα είναι δύσκολο να συγκεντρωθούν τα αναγκαία κεφάλαια για να αρχίσει ένα πλήρως ανεπτυγμένο πανεπιστήμιο.

5. Πιθανότατα η πιο οικονομικά αποδοτική επιλογή με τη μεγαλύτερη επίδραση θα ήταν να ανοίξουν τα θεσμικά κανάλια επικοινωνίας μεταξύ των υφιστάμενων πανεπιστημίων πέρα και πάνω από τη διαχωριστική γραμμή. Ένα συμπέρασμα που προέκυψε στις συζητήσεις όχι μόνο στις ομάδες εστίασης αλλά και στις προσωπικές συνεντεύξεις ήταν, ότι μια τέτοια συνεργασία θα απαιτούσε ισχυρή πολιτική βούληση, που αρχικά φαίνεται δύσκολο να υπάρξει στην ελληνοκυπριακή πλευρά. Εντούτοις, υπάρχει ένα σημαντικό και επιτυχημένο προηγούμενο: το πρόγραμμα *Imagine*, που αναπτύχθηκε και εφαρμόστηκε από τον ΟΙΔΕ (Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας). Το πρόγραμμα «που αφορά σχολεία της δημοτικής και της μέσης εκπαίδευσης (Γυμνάσιο και Λύκειο) και τις τεχνικές σχολές κατόρθωσε να φέρει κοντά 2.000 μαθητές και 194 εκπαιδευτικούς από 40 τουρκοκυπριακά και 40 ελληνοκυπριακά σχολεία από όλες τις περιοχές της Κύπρου κατά το σχολικό έτος 2017-2018» (AHDR 2018). Αυτό αποτελεί ένα παράδειγμα συνεργασίας άνευ προηγουμένου που κατέστη δυνατό, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ένας από τους εκπαιδευτικούς που είχαν εμπλακεί στο πρόγραμμα «μόνο χάρη στην εμπλοκή της Δικοινοτικής Τεχνικής Επιτροπής για την Εκπαίδευση». Η επιτροπή δημιουργήθηκε μετά τη συμφωνία μεταξύ των δύο ηγετών, του Νίκου Αναστασιάδη και του Μουσταφά Ακιντζί τον Δεκέμβριο του 2015. Η επιτροπή «συνεχίζει τις προσπάθειές της να εφαρμόσει μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης σε σχολεία και των δύο εκπαιδευτικών συστημάτων και να προωθήσει τις επαφές και τη συνεργασία μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών από τις δύο κοινότητες». Αυτό το επιτυχημένο πρόγραμμα που είχε την υποστήριξη του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Εξωτερικών της Γερμανίας και των Ειρηνευτικών Δυνάμεων του ΟΗΕ στην Κύπρο, αναφέρθηκε από τον γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ στην τελευταία του έκθεση στα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας για την αποστολή καλών υπηρεσιών του στην Κύπρο. Η δημιουργία μίας ανάλογης τεχνικής επιτροπής για τα Ιδρύματα Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης θα έδινε το κατάλληλο πολιτικό σήμα και την έγκριση για να αρχίσει να υπάρχει συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων των δύο κοινοτήτων. Ομολογουμένως, η συνεργασία στο επίπεδο των σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι σχετικά λιγότερο προβληματική εξαιτίας του ανά κοινότητα διαχωρισμένου χαρακτήρα της εκπαίδευσης που έχει καθοριστεί από το Σύνταγμα του 1960. Εντούτοις

είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το Άρθρο 20 του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας δίνει στις Κοινοτικές Συνελεύσεις την αρμοδιότητα να παρέχουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, όπως επίσης και «θα καταστή προσιτή πλην της στοιχειώδους και η περαιτέρω εκπαίδευσης», μία έκφραση που δεν αποκλείει ρητώς την ανώτατη εκπαίδευση.

6. Μία από τις προτάσεις που έγιναν στις ομάδες εστίασης ήταν η *διοργάνωση επιτόπιων ταξιδιών μελέτης των φοιτητών σε άλλα πανεπιστήμια πέρα από τη διαχωριστική γραμμή*. Το ζήτημα της βίζας θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα πρόσθετο εμπόδιο. Το γεγονός ότι οι φοιτητές στον βορρά προέρχονται κυρίως από την Τουρκία, την Αφρική και την Κεντρική Ασία μπορεί να θεωρηθεί πολύ σημαντικό πρόβλημα που περιπλέκει αυτές τις επισκέψεις. Εντούτοις, υπάρχει προηγούμενο περιπτώσεων, στις οποίες Τούρκοι και πολίτες άλλων τρίτων χωρών που συνήθως δεν επιτρέπεται να περάσουν στον νότο, παίρνουν τέτοια άδεια και μάλιστα χωρίς ιδιαίτερες διαδικασίες. Τέτοιου είδους επισκέψεις λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο του διαθρησκευτικού διαλόγου ή της θρησκευτικής πτυχής της Ειρηνευτικής Διαδικασίας στην Κύπρο υπό την αιγίδα της Πρεσβείας της Σουηδίας (RTCYP). Από τα τέλη του 2014, κατά τη διάρκεια των τριών μεγάλων μουσουλμανικών αργιών του ραμαζανιού, του κουρμπάν μπαϊραμιού και του μεβλίτ, οι πιστοί επιτρέπεται να επισκεφθούν το Χαλά Σουλτάν Τεκκέ στη Λάρνακα. Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτό κατέστη δυνατό με την παρέμβαση του αρχιεπισκόπου που «είχε μιλήσει με τον Υπουργό Εξωτερικών Ιωάννη Κασουλίδη και «έδωσε τις ευλογίες του για μια επίσκεψη στον Χαλά Σουλτάν Τεκκέ» και έλαβε την έγκριση του Υπουργού (Andreou 2014). Αργότερα, ο Υπουργός Εξωτερικών Κασουλίδης, δήλωσε «Αντιμετωπίζουμε το προσκύνημα στον Χαλά Σουλτάν Τεκκέ ως προσκύνημα των Μουσουλμάνων, ανεξαρτήτως του καθεστώτος, νόμιμου ή παράνομου, υπό το οποίο βρίσκονται στα κατεχόμενα, όπως το αντιμετωπίζαμε πάντα» τιμώντας μία απόφαση που λήφθηκε κατά τη διάρκεια του διακοινοτικού θρησκευτικού διαλόγου» (Cyprus Mail 2017). Αυτό δείχνει πως όπου υπάρχει πολιτική βούληση, η νομοθεσία μπορεί να παρακαμφθεί και ακόμη και μακροπρόθεσμες πολιτικές σε ζητήματα τόσο ευαίσθητα και αμφιλεγόμενα όσο είναι οι Τούρκοι μετανάστες ή έποικοι, μπορούν να αφεθούν κατά μέρος.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΟΜΕΝΑ ΒΗΜΑΤΑ

Οι ακαδημαϊκοί, όπως οι ομολογοί τους αλλού, ειδικότερα όσοι εργάζονται σε ιδιωτικά ιδρύματα, νιώθουν έντονη την πίεση να δημοσιεύουν, να διδάσκουν και να διαχειρίζονται διοικητικά καθήκοντα, με αποτέλεσμα να έχουν ελάχιστο χρόνο για εθελοντική εργασία και πολιτικό ακτιβισμό. Η πίεση που ασκείται στους ακαδημαϊκούς που βρίσκονται στα πρώτα στάδια της καριέρας τους είναι ακόμη μεγαλύτερη. Συνεπώς, ακόμη και αυτοί οι ακαδημαϊκοί που ενδιαφέρονται για ανταλλαγές και συνεργασία με τους ομολόγους τους πέρα από τη διαχωριστική γραμμή, συχνά δεν έχουν ούτε τον χρόνο ούτε την ενέργεια για να κάνουν πράξη το ενδιαφέρον τους. Τα πάμπολλα εμπόδια στην επίσημη και θεσμική συνεργασία (μια μορφή συνεργασίας και ανταλλαγών που θα έπρεπε να αποτελεί μέρος της συνήθους εργασίας τους) συνεπάγονται επιπρόσθετη προσπάθεια, κίνδυνο και πιθανό κόστος, που εμφανίζονται ως παράγοντες που αποτρέπουν τους ακαδημαϊκούς που υπό άλλες συνθήκες θα ήταν πρόθυμοι να το επιδιώξουν.

Είναι προφανές ότι όσο δεν υπάρχει λύση του Κυπριακού, και οι συνθήκες παραμένουν ίδιες με τον υφιστάμενο σχεδόν «Ψυχρό Πόλεμο» μεταξύ των δύο πλευρών, οι επαφές, οι ανταλλαγές και η συνεργασία μεταξύ των Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Κύπρο είναι μοιραίο να διενεργούνται με δυσκολία και σε περιορισμένους αριθμούς. Επιπρόσθετα προς τα δομικά και θεσμικά εμπόδια που υπάρχουν, το πολιτικό κλίμα που κυριαρχεί στις διακοινοτικές σχέσεις και τα σκαμπανεβάσματά του είναι επίσης σημαντικά στοιχεία και δημιουργούν μεν ευκαιρίες αλλά και πρόσθετα εμπόδια. Εντούτοις, υπάρχει περιθώριο για μέτρα που θα μπορούσαν να παρακάμψουν ορισμένα εμπόδια, να καταστήσουν τη συνεργασία πιο ελκυστική και επίσης ευκολότερο, πιο αποτελεσματικό και λιγότερο επικίνδυνο εγχείρημα.

Εκτός από τα γενικά οφέλη που θα προέκυπταν από την ακαδημαϊκή συνεργασία πέρα από τη διαχωριστική γραμμή, π.χ. οικοδόμηση της ειρήνης, βελτιωμένη έρευνα και διδασκαλία, υπάρχουν συγκεκριμένοι τομείς στους οποίους η συνεργασία είναι ιδιαίτερα απαραίτητη. Η έρευνα στον τομέα της γενετικής για παράδειγμα, όπως επίσης και στην ιατρική, την επιδημιολογία και το περιβάλλον δεν πρέπει να περιορίζονται στον πληθυσμό της μίας πλευράς, καθώς αυτό σημαίνει πως εξ ορισμού θα αποτελεί μερική και λιγότερο εύστοχη έρευνα. Η δημιουργία των δομών και των διαδικασιών με τις οποίες θα μπορεί να λαμβάνει χώρα έρευνα στο σύνολο του νησιού, θα συνεισφέρει και στην προώθηση των επιστημονικών γνώσεων και σε μία κουλτούρα ειρήνης.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Κατάλογος των συνεντεύξεων που διενεργήθηκαν (νότος):

- Συνέντ. 1: γιατρός (ιδιωτικό πανεπιστήμιο)
- Συνέντ.2: γιατρός (ιδιωτικό πανεπιστήμιο)
- Συνέντ. 3: πολιτικός μηχανικός (δημόσιο πανεπιστήμιο)
- Συνέντ. 4: ανώτερος διοικητικός λειτουργός (ιδιωτικό πανεπιστήμιο)
- Συνέντ. 5: γλωσσολόγος (δημόσιο πανεπιστήμιο)
- Συνέντ. 6: ψυχολόγος (δημόσιο πανεπιστήμιο)

Κατάλογος των συνεντεύξεων που διενεργήθηκαν (βορράς):

- Συνέντ. 7: εκπαίδευση (ιδιωτικό πανεπιστήμιο)
- Συνέντ. πολιτικές επιστήμες (δημόσιο πανεπιστήμιο)
- Συνέντ. 9: πολιτικές επιστήμες (δημόσιο πανεπιστήμιο)
- Συνέντ. 10: πολιτικές επιστήμες (ιδιωτικό πανεπιστήμιο)
- Συνέντ. 11: περιβαλλοντικός μηχανικός (ιδιωτικό πανεπιστήμιο)
- Συνέντ. 12: ιατρική / μικροβιολογία (ιδιωτικό πανεπιστήμιο)

Ομάδα εστίασης 1 (μικτή):

- TK Συμμετέχων/ουσα 1 (ενεργειακός μηχανικός, ιδιωτικό πανεπιστήμιο)
- TK Συμμετέχων/ουσα 2 (πολιτικές επιστήμες, δημόσιο πανεπιστήμιο)
- EK Συμμετέχων/ουσα 3 (προδημοτική εκπαίδευση, ιδιωτικό πανεπιστήμιο)
- EK Συμμετέχων/ουσα 4 (κοινωνιολογία, ιδιωτικό πανεπιστήμιο)
- EK Συμμετέχων/ουσα 5 (καλές τέχνες, ιδιωτικό πανεπιστήμιο)

Ομάδα εστίασης 2 (μικτή):

- TK Συμμετέχων/ουσα 1 (μηχανικός υπολογιστών, δημόσιο πανεπιστήμιο)
- TK Συμμετέχων/ουσα 2 (επικοινωνίες, ιδιωτικό πανεπιστήμιο)
- EK Συμμετέχων/ουσα 3 (μηχανικός υπολογιστών, ιδιωτικό πανεπιστήμιο)
- EK Συμμετέχων/ουσα 4 (επικοινωνίες, ιδιωτικό πανεπιστήμιο)

Δευτερογενείς πηγές:

- Adamides C., and Constantinou, C.M. (2012) 'Comfortable Conflict and (Il)liberal Peace in Cyprus', in O.P. Richmond and A. Mitchell (eds), *Hybrid Forms of Peace*. London: Palgrave Macmillan.
- Anastasiou, N. and Constanti, C. (2016) 'Cyprus Academic Dialogue – A Bi-Communal NGO of Academics, Scholars and Intellectuals Engaging for Peace in their Shared Island', The Society for the Study of Peace, Conflict and Violence. Available online at: <http://peacepsychology.org/peace-newsletter-blog/2016/10/1/cyprus-academic-dialogue>
- Andreou, Evie (2014) 'Restored religious monuments succeed where politicians fail' *Cyprus Mail*, December 28. Available online at: <https://cyprus-mail.com/2014/12/28/restored-religious-monuments-succeed-where-politicians-fail/?hilit=%27hala%27%2C%27sultan%27%2C%27tekke%27%2C%27pilgrim%27>
- Arnhold, N., Vossensteyn, H., Surssock, A., Ziegele, F., Gibbs, A., Kovacevic, M., Puttmann, V. (2016) *Strategic Directions for Higher Education in the Turkish Cypriot Community* (in English) Washington, D.C.: World Bank Group.
- Arslan, K. and Güven, H. (2007) 'Universities in North Cyprus and the Right to Education', *The International Congress of Asian and North African Studies*, ICANAS 38, 10-15 September, Ankara.
- AHDR (Association of Historical Dialogue and Research) (2018) 'Press Release: Finalization of activities of 'Imagine' Project for school year 2017-2018', 8 June, available online at: <https://nikosia.diplo.de/blob/2105536/b5a0ca6de5bc7cf53e86c885e5d55ea3/imagine-press-release-data.pdf>
- Attalides, M. (1979) *Cyprus: Nationalism and International Relations*, Edinburgh: Q Press.
- Aygin, E. (2018) 'Only 33% of Cypriots have contact with the other community' Personal blog available online at: <http://esraaygin.blogspot.com/2018/03/only-33-of-cypriots-have-contact-with.html>
- Beleuta, I. (2017) *The Role of Higher Education in Peacebuilding – An Interplay of Global Education Norms and Local Contexts*, MA thesis, Norwegian University of Life Sciences.
- Büke, A. (2018a) 'Açılış Sunumu' [Opening Presentation], KKTC Yükseköğretim Stratejik Planlama Çalıştayı [TRNC Higher Education Strategic Planning Workshop], July 4, Nicosia.
- Büke, A. (2018b) 'Mevcut durum analizi' [Analysis of the current situation], KKTC Yükseköğretim Stratejik Planlama Çalıştayı [TRNC Higher Education Strategic Planning Workshop], July 4, Nicosia.

- Bryant, R. (2004) *Imagining the Modern: The Cultures of Nationalism in Cyprus*, London: I.B. Tauris.
- Chinyere, N.A (2013) 'Peace Education, Transformation Of Higher Education And Youths Empowerment For Peace In Africa', *International Journal of Scientific and Technology Research*, 2(12).
- Christodoulou, D. (1992) *Inside the Cyprus Miracle: The Labours of an Embattled Mini-economy*, Minneapolis: University of Minnesota.
- Christophorou, C., Şahin, S. and Pavlou. S. (2010) Media Narratives, Politics and the Cyprus Problem. Nicosia: PRIO. Retrieved from: <https://www.prio.org/Global/upload/Cyprus/Publications/Media%20Narratives,%20Politics%20and%20the%20Cyprus%20Problem.pdf>
- Constantinou, C. M. and Papadakis, Y. (2001) 'The Cypriot State (s) in situ: Cross-ethnic Contact and the Discourse of Recognition', *Global Society*, 15(2), 125–148.
- Cyprus Mail* (2015) 'Ankara conference on Cyprus boost for civil society' March 7, Available online at: <https://cyprus-mail.com/2015/03/07/ankara-conference-on-cyprus-boost-for-civil-society/>
- Cyprus Mail* (2017) 'Around 700 Muslim pilgrims cross to visit Tekke', September 5, available online at: <https://cyprus-mail.com/2017/09/05/around-700-muslim-pilgrims-cross-visit-tekke/?hilit=%27hala+sultan%27%2C%27settlers%27>
- Dedeçay, S. S. (1993) *Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi ve Kıbrıs'ta Yüksek Öğretim Çabaları* [Nicosia Private Turkish University and Higher Education Efforts in Cyprus], Lefkoşa: Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları.
- Dessel, A.B., Abu Ahmad, M.Y., Dembo, R. and Ben Hagai, E. (2017) 'Support for Palestinians among Jewish Americans: the importance of education and contact', *Journal of Peace Education*, 14(3), 347-369.
- Dutta, U., Kashimana Andzenge, A., and Walkling, K. (2016) 'The everyday peace project: an innovative approach to peace pedagogy', *Journal of Peace Education*, 13(1), 79-104.
- EMU History (2018) Available online at: <https://www.emu.edu.tr/en/about-emu/emu-history/593>
- Golan, D. and Shalhoub-Kevorkian, N. (2014) 'Community-engaged courses in a conflict zone: a case study of the Israeli academic corpus', *Journal of Peace Education*, 11(2), 181-207.
- Gökçekuş, Ö. et al. (2016) *Görüşme Süreci ve Federal Kıbrıs'ta Kıbrıs Türk Ekonomisi: Nihai Rapor* [Negotiation Process and the Turkish Cypriot Economy in Federal Cyprus, Final Report], Kıbrıs Türk Ticaret Odası [Turkish Cypriot Chamber of Commerce], February, Nicosia.

- Interpeace (2014) 'An innovation to engage people in peace processes: Reflections from Cyprus,' available online at: http://www.interpeace.org/wp-content/uploads/2015/01/2015_01_06_PiP_Cyprus_Participatory_Polling.pdf
- Ioannou, G. (2017) 'The Cyprus negotiations: what went wrong,' *Global Observatory*.
- Ioannou, G. and Charalambous, G. (2017) 'Establishing a Federal Cyprus: the regional and domestic forces at play,' *Open Democracy*, February.
- Ioannou, G. and Charalambous, G. (2016) 'Establishing the Federal Cyprus: a preliminary diagnosis,' *Chronos* 42-43, November.
- Ioannou, G. and Sonan, S. (2016) 'Youth unemployment in Cyprus: an examination of the "lost generation"', *Friedrich Ebert Stiftung Study*.
- İnanç, G. (2007) *Büyükelçiler Anlatıyor: Türk Diplomasisinde Kıbrıs (1970–1991)* [The Ambassadors Recount: Cyprus in Turkish Diplomacy (1970–1991)], Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kendirci, B. et al. (2018) *KKTC Ekonomi Durum Raporu 2017*, Kalkınma ve Ekonomik İşbirliği Ofisi, Lefkoşa.
- Kitromilides, P. (1977) 'From coexistence to confrontation: the dynamics of ethnic conflict in Cyprus,' in M. Attalides (ed), *Cyprus Reviewed*, Nicosia: The Jus Cypri Association.
- Kitromilides, P. (1979) 'The dialectic of intolerance: ideological dimensions of ethnic conflict,' in P. Kitromilides and P. Worseley (eds) *Small States in the Modern World: The Conditions of Survival*, Nicosia: The New Cyprus Association.
- Kizilyürek, N. (1990) *Ολική Κύπρος* [Cyprus as a whole], Nicosia.
- Loizides, N. (2015) 'Bicommunal action: an emerging power' *Cyprus Mail*, March 11. Available online at: <https://cyprus-mail.com/2015/03/11/bicommunal-action-an-emerging-power/>
- Milican, J. (2018) 'Introduction,' in J. Milican (ed), *Universities and Conflict: The Role of Higher Education in Peacebuilding and Resistance*, London: Routledge.
- Milton, S. and Barakat, S. (2016) 'Higher education as the catalyst of recovery in conflict-affected societies,' *Globalisation Societies and Education*, 14(3).
- Pacheco, I.F. and Johnson A.T. (2014) 'Higher Education Conflict and Postconflict Conditions: Colombia and Kenya,' *International Higher Education*, 74, 8-10.
- Papadakis, Y. (2005) *Echoes from the Dead Zone*, London and New York: I.B Tauris.
- Pavliou, M.P. (2015) *Κράτος, ιδεολογία, πολιτική και εκπαίδευση στην Κύπρο 1959-1974*, [State, ideology, politics and education in Cyprus] Athens: Papazisi.

- Persianis, P. (2003) British Colonial Higher Education Policymaking in the 1930s: The case of a plan to establish a university in Cyprus, *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 33(3), 351-368.
- Rasheed, R.A. and Munoz, A. (2016) 'Higher education and peacebuilding – a bridge between communities?', *Journal of Peace Education*, 13(2), 172-185.
- Ross, K. (2015) 'Quality as critique: promoting critical reflection among youth in structured encounter programs', *Journal of Peace Education*, 12(2), 117-137.
- State Planning Organization. (2017) *Economic and Social Indicators*, Lefkoşa.
- Tierney, W. (2011) 'The role of tertiary education in fixing failed states: globalization and public goods', *Journal of Peace Education*, 8(2), 127-142.
- Vural, Y. and Özuyanık, E. (2008) 'Redefining Identity in the Turkish-Cypriot School History Textbooks: A Step Towards a United Federal Cyprus', *South European Society and Politics*, 13(2), 133-154.
- Yakinthou, C. (2009) *Political settlements in divided societies: Cyprus and Consociationalism*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Zembylas, M., Charalambous, P. and Charalambous, C. (2011) 'Teachers' emerging stances and repertoires towards reconciliation: potential and challenges in Greek-Cypriot education', *Journal of Peace Education*, 8(1), 19-36.

Για παραγγελία αυτής της Έκθεσης απευθυνθείτε:
PRIO Cyprus Centre
Τ.Θ. 25157, 1307 Λευκωσία, Κύπρος
Τηλ: +357 22 456555/4
cypruscentre@prio.org

Όλα τα χρόνια που αναζητείται μία συνολική διευθέτηση για την επανένωση του νησιού υπό τη διοίκηση μιας δικοινοτικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης, ένα γεγονός παραμένει अपαράλλαχτο – ένα γεγονός που επίσης αποτελεί το κύριο εμπόδιο στη διαπραγματευτική διαδικασία – και είναι η βαθύτατη έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο πλευρών. Ως μέρος ενός ευρύτερου έργου που αναγνωρίζει αυτό το γεγονός, αυτή η θεματική έκθεση για την Ανώτερη και Ανώτατη Εκπαίδευση επιδιώκει να διερευνήσει πιθανές δομές γνήσιας συνεργασίας που μπορεί αφενός να απαμβλύνουν την έλλειψη εμπιστοσύνης και αφετέρου να ενισχύσουν την ουσιαστική συνεργασία πέρα και πάνω από τη διαχωριστική γραμμή προωθώντας μία λογική αλληλεξάρτησης που μπορεί να είναι εποικοδομητική για τη διαδικασία οικοδόμησης της ειρήνης. Η παρούσα έκθεση επικεντρώνεται στις διακοινοτικές επαφές και στις ανταλλαγές μεταξύ των Ιδρυμάτων Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης και στο δυναμικό που υπάρχει για οικοδόμηση εμπιστοσύνης και συνεργασίας. Μετά από μία σύντομη σκιαγράφηση του τομέα της Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης και στα δύο τμήματα του νησιού, η έκθεση παρουσιάζει τη σχετική διεθνή βιβλιογραφία για τα πανεπιστήμια ως τόπους συνεργασίας, ανταλλαγών και οικοδόμησης κουλτούρας ειρήνης σε κοινωνίες που έχουν πληγεί από συγκρούσεις. Κατά συνέπεια, αναφέρονται ορισμένα παραδείγματα παλαιότερης και υφιστάμενης ακαδημαϊκής συνεργασίας στην Κύπρο στους τομείς της έρευνας και της διδασκαλίας. Η έκθεση στη συνέχεια αναλύει τα εμπόδια, τις ευκαιρίες και τις πιθανότητες που υπάρχουν επί του παρόντος δεδομένων των πολιτικών, όπως επίσης και των δομικών συνθηκών που επικρατούν. Η έκθεση βασίζεται σε μία σειρά από ανώνυμες συνεντεύξεις και ομάδες εστίασης με Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους ακαδημαϊκούς από διάφορους επιστημονικούς τομείς που εργάζονται αυτό το διάστημα σε αρκετά πανεπιστήμια στις δύο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής. Το τελευταίο κεφάλαιο της έκθεσης παρουσιάζει μία σειρά προτάσεων πολιτικής.

ISBN: 978-82-343-0112-4 (ψηφιακή μορφή)

Για παραγγελία αυτής της Έκθεσης απευθυνθείτε:
PRIO Cyprus Centre
Τ.Θ. 25157, 1307 Λευκωσία, Κύπρος
Τηλ: +357 22 456555/4
cypruscentre@prio.org